

Lágymányosi éjszakák

1959

Tudnivalók az éjszakáról

Tíz óra után elcsitul a gyerekzsivaj, lassanként kihunynak a Ménesi út ablakai. Sötét, csendes végre a szemközti iskola is, ahová Marci fiam jár, s amelynek udvarán télen korcsolyázók rivalgása, ilyenkor meg naphosszat tornaórák vezényszavai, végtelen kézilabda-mérkőzések, szurkolás, diadal-üvöltés kavarnak épp itt, az íróasztalom alatt. Az éjszaka, ez az én időm, s minthogy háromig, négyig úgyse tudok elaludni, verem nekikeseredve az írógépet, magányos őrszem, riasztó sorozatokat löve ki a nyitott erkélyajtón a néma Gellérthegyre; fülelem a csönd neszeit, elzúgó autókat, távol vonatok sípolását, hajókürtöt, a Villányi úti transzformátor bugását, ki-kinézek, hogy Budaörs felett cikáznak-e a reflektorok fénynyalábjai, fölizzanak-e az irányjelző rakéták – míg csak az iskolában ki nem világosodik néhány ablak: ez már a hajnali takarítás. Hamarosan a verebek, rigók is rákezdik.

A szobámban Somlay volt az előző lakó, itt is halt meg; a Nemzeti Színháztól megkaptam egyik utolsó fényképét; nyájasan néz le rám a könyvvállványról, ahogy életében sosem. Szegény, nyilván forog a sírjában: ki nem állhatott. Mikor a Noszty fiút dramatizáltuk, egyszer elfogott a színház lépcsőjén. – No mi van, dramaturg? Készül az a darab? – Hebegtem valamit szent együgyűséggel, hogy készülni készül, csak hát őszintén szólva nem tudom, vajon az öreg Noszty szerepe neki való-e, a darabban valahogy könnyedebb, flottabb, gyorsabb beszédű alakra sikerült... Nem is válaszolt, félretolt az útból, csak a harmadik emeletről szólt le: – Rosszul vagy informálva. – Persze ragyogó Noszty Pál volt, ez lett élete egyik legnagyobb alakítása, a bemutató után váltig próbáltam is kiengesztelni, zöldfülűségemmel magyarázni ostoba baklövésemet. De sose bocsátott meg, s ha ezután meglátott, csupán legyintett, foga közt morogva: – Theaterfremd!

Ha nem megy a munka, sehogy se megy, hiába rágom a gépet: ilyenkor indulok éji bolyongásaimra – a ház kertes, a lakóknak saját kapukulcsuk van,

senki álmát nem háborgatom kései ki-be járkálásommal. Különben is megszokták, tudják rólam, hogy nem bírok megülni: mikor a kijárási tilalom volt, a telek hátsó kerítésén kapaszkodtam át, keresztül-kasul csatangolva a szomszédos sötét réteket, kerteket, kutyákkal viaskodva, bokrok közt bujkálva, föl, egész a villanyfénybe dermedt Somlói útig.

Csak az álmatlan ember van igazán otthon az éjszakában – a többi, még ha a munkáját végzi is, csupán futó, kelletlen vendég. Nekem ez a kedves napszakom, délelőtt, délután pilledt, szórakozott vagyok, alkonyat után ébredek föl, akár a denevérek. Kapunktól különféle sétautak adódnak, a legrovidebb lélegzetű csak ide, a Ménesi út végéig, ahol vonatok dohognak ki az alagútból, megremegtetve a hegyet: oda-vissza egy cigaretta. Mészáros Ágiéknál már sötét van, ha megjött a színházból, nemsokára el is oltanak. Csupán Bundi és Nudli virraszt a kertben, de engem ismernek, egy-egy kurta vakkantással agnoszkálnak; a virágzó gyümölcsfák mint fáklyák lángolnak az éjszakában. Visszafelé a Gombóc Zoltán utcán lehet ballagni, így áll a táblán, hosszú ó-val – ez a varázsos, nagy nyelvész, akiről tanítványainak számos regénye, színdarabja szól, életében folyvást hadakozott, hogy nevét helyesen Gombocznak írják. Most az utcával mégis megkapta a hosszú ó-t.

Kiadósabb séta a Ménesi út másik végéig. Élő lélekkel erre is ritkán találkozni, legföljebb a Búsuló Juhász néhány jókedvű vendégével vagy egy-egy végkimerülésig kószáló szerelmespárral – öntudat tekintetében meglehetősen ingatag, kettős kötöttségű alakok ezek, egyik szemükkel a múltat sírják vissza, mikor újságban hirdették az átutazó szobákat, másik szemük a jövőt fürkészi, a jobb időt, a talajmenti hidegek elvonulását. Ebben az irányban van, rögtön mellettünk, egyik legbiztosabb éji támaszpontom: Laci barátom mérnöki rajzain kotlik, olykor még nálam is tovább égeti a lámpát, Panni éjfélkor készül el a vacsorával, de még egy óra tájt is kapok feketét. S míg a majoránás birkahúst vagy a csokoládétortát eszem, teli szájjal korholom őket, hogy milyen csúnya bohém vircsaft így elseje után elfőzőcskézni az egész havi kosztpénzt, beosztással kell élni, nem a szomszédokat traktálni... Ez így megy évek óta – megyek én is tovább: az utcán elsuhan előttem Hafiz, a hatalmas, bozontos perzsa kandúr, ő az én egyetlen lelki rokonom itt a Ménesi úton, javíthatatlan éjjeli tekergő, szertelen és elkényeztetett, kerteken, grundokon át, fát, falat, kerítést megmászva kóborol a vágyai után: ismerjük, számon tartjuk egymást, akár a hivatalos csavargók, s ha innen-onnan rémisztő macskaüvöltés hasít a sötétbe, tudom, ki a bűnös.

Mióta a Villányi úti lakótelep fölépült, s a foghíjakat is töltik ki, a kis Vigadó forgalma felduzzadt: a falitáblán az Esti Hírlapból kivágott bírói ítéletek figyelmeztetnek a garázda viselkedés várható következményeire, nem

feledkezve meg azon józan vendégekről sem, kik nem állnak blokkot váltani ittas társaiknak. Sajnos tizenegykor már zárnak, a leghívebb törzsvendegeket is kirekesztve, Galina urat, a gáz- és vízvezeték-szerelőt, és Csuli barátunkat, aki csak azért szokott beugrani ide színház után, mert az újraoltási bizonyítványával is igazolni tudja: kicsi korában *sikerrel* beoltották. Továbbá, mert már a Bibliában is írva vagyon, hogy inni kell, főlemlítvén Noéről, hogy többet ivott a *kelleténél*.

Tizenegyig bugyog a krémkávét a Bartók Béla úti Mackó gépeiből, ahol kaviár, gombasaláta, olasz halsaláta, majonézes zöldborsó kínálkozik az üvegfalú hűtőszekrényben, mint akármely pedigrés pesti Mackóban, a szövetkezeti borkóstoló kis kancsói tízféle színben tüzelnek, még háromputtonyos tokaji aszút is ihatnak, egy decit tizenhárom forintért a lottónyertesek; éjfélig tart nyitva a körtéri állóbüfé, más néven Lordok Háza. Itt valóban szerények az árak, az esti műszakból jönnek meg a magamfajta önkéntes bakterok, akiket orv éji éhségek is űznek, 6,30-ért kapnak zóna sertéspörköltet, 2,80-ért főtt kolbászt, 3,20-ért túrós metéltet – igaz, a helyiségnek a tisztasági versenyen nem sok esélye volna az országos vándordíjra. Az állványokon halomra gyűlik a szennyes edény, használt evőeszköz, negyedórákig várva, hogy egy asszony csak úgy pusztá kézzel összeszedje. S míg a tésztamaradványok kabátom ujjára ragadnak, sóvárogva gondolok vissza a habos-tükrös prágai büfékre, ahol fehér kötényes, kosaras lányok állnak lesben, hogy mikor nyeli le a vendég az utolsó falatot, mindig csillogó tisztán hívogat a márvány, s az éhesek szeme láttára, öles serpenyőkben sül a virsli, a lángos, rotyog a zsírban a fűszeres vagdalt hús. És ha már Prága: a korsó sör gőzében a Vencel téri feledhetetlen húsboltok emléke is felködlik. Kívülről közönséges hentesüzletek, s ötször kellett ott járnom, míg rájöttem titkukra: a vevők belépnek és eltűnnek, mint a süllyesztőben. Háttul ugyanis falépcső vezet le az alagsor langyos illataiba; néhány asztal, szék van odalent és egy parányi konyha, ahol reggeltől estig frissen készül az *ovar*-nak nevezett s tormával felszolgált meleg, mócsingos fejhús, a főtt csülök és oldalas, a *párek*, vagyis a zaftos, fűszeres cseh debreceni, továbbá a nap minden órájában kapható tüdőleves és májleves, egy tányérban legalább tizenkét fejedelmi gombóccal – hozzá erős, tömör pilzeni sör. Feleségem már tudta: ha nem vagyok található egész Prágában, bármely napszakban itt kell keresnie, az „ovar” gyalult faasztalainál, esetleg a szomszédos „ribá”-ban, a tengeri halak hideg-meleg büféjében. Ez is olyasmi, amit legszívesebben a kocsihoz kötnék és idevontatnék, a körtérre. A cseheknek ugyanúgy nincs tengerük, ahogy nekünk, ezzel csupán Shakespeare ajándékozta meg őket, a Téli rege egyik jelenetét a „cseh tenger közelében” játszátva; mint született szigetlakónak, nyilván eszébe se jutott, hogy létez-

het ország tengerpart nélkül. Szomszédaink asztalán mégis mindennapos csemege, s emitt is hosszú fémtálakon pompázik a hering, a makréla, a hó-fehér tőkehal, a sós, füstölt lazac és a francia konyha kedvence, a lapos, fél-szegúszó *sole*. Pedig ahol ők szerzik, mi is megkaphatnánk – legalább így véli a körtéri népbüfé kései vendégei közt töprengve egy magányos, tengeri ízekre áhítózó ínyenc.

Éjfélkor a sarki eszpresszó is bezár, Szabó úr becsukja a zongorát, szét-szedi a mikrofont. A helyiség ilyenkor többnyire még tömve van, úgy kell kikönyörögni az emberek; a taxiállomásnál vad falkák rohanják meg a beérkező kocsikat, zajos sorrendi viták verik föl a neonvilágított tér csendjét. A környéken most már csak a Kis Rabló meg a gellérthegyi Búsuló Juhász szalonja van nyitva. Ezt az utóbbit tavaly építették újjá, bizonyára az én kedvemért: két utcával a lakásunk felett piros-zöld fénybetűk hirdetik a hegy ormán, hogy reggel ötig ihatok kávét. Eleinte nem nagyon ment, de az éjszaka hívei gyorsan megtanulták, hol a Kelenhegyi út; most három autó is várakozik a bejárat előtt. Odabent több összetolt asztalnál elegáns társaság szórakozik, a férfiak sötét ruhában, a nők kisestélyiben, ezeké lehetnek a kocsik is: valami névnap vagy évforduló. A zenészek e hajnali órában már nótákat, hallgatókat játszanak, a hosszú Gaál piánó simogatja a billentyűket, egészen beléjük merülve, Roóz, a sokoldalú dobos most hegedűn húzza: „A csitári hegyek alatt...” Odébb három hallgatag katonatiszt valamilyen közeli laktanyából, mellettük egy sovány, borotvátlan férfi pezsgőzik magányosan, dudorászik boldog somolygással: mint aki zsebre vágta a heti béralapot – komponálom köré röptében a portrévázlatot –, és ha már itt van, egye meg a fene, legalább a felét elmulatja, lesz, ami lesz... A sarokban tagbaszakadt, birkózó termetű alak dönti hatalmas, busán őszülő fejét a csöpp asztal lapjára, s míg kedvese, egy szőke, szép leány a nyakát cirógatja, így dűnnyög mámorosan:

– Most jöttök? Amikor kellett volna, bezzeg sehol se voltatok, pedig de kellett volna, istenem, micsoda árva, szerencsétlen kamasz voltam én! Hogy vágytam rátok, hány éven át, milyen éhesen, keservesen kívántalak, biz'isten nem is az ágyamba, csak hogy legyen mellettem valaki, duruzsoljon, simogasson... Hát ha akkor nem jöttetek: most mit akartok, amikor már csak bajt és gondot hoztok? Hiszen igaz, édesek, édesek vagytok, de most már megvolnék nélkületek is...

A pulóveres, szőke lány szelíden, boldogan becézi finom ujjával a férfi vastag tarkóját, a zene új számba kezd: „Egy régi nótát hoz Budáról át a szél...” A birkózó külsejű fel se pillant, morogja tovább az asztalnak:

– Mit akarsz te tőlem, bogárkám? Hiszen még a világon se voltál, amikor én már a nőket lestem itt, a Gellérthegyen; akkor jöttél volna!... Most

meg már úgy vagyok, ha ideülne az egyik oldalra, tudom is én, a Lollobrigida, de már levetkőzve, a másik oldalon meg egy jó tányér bableves, persze füstölt hússal, benne főtt füle-farka: elhiszed, hogy először, a bableves után nyúlnék?

A szép, szőke lány csak nézi, ragyogva, szerelmesen, majd ráhajol, és gyöngéd-játékosan belecsókol a férfi nyakába. Közben a magányos pezsgőző portréja is új, komor vonásokkal bővül: odainti a hegedűst, vele dönögi, hogy tanulj meg fiacskám komédiázni – aztán hirtelen elszánással újabb pezsgőt rendel, mint aki eldöntötte, hogy ha már benne van, mindegy, most már elmulatja az egész beralapot, essen ki a világ feneké.

A Búsuló Juhásztól meredek sétaút vezet föl a Citadellához. Csend és békesség honol a kopár, sötét lankákon, sok éve már, hogy kifüstölték az errefelé garázdálkodó ifjúsági bandákat. Mióta Maxi, Bubi, Tűzke, a Gellért-hegy egykori császárai és hű martalócaik, felhajtó tündérek több közelharc után lakat alá kerültek, az éjszakában andalgó szerelmesek legfölbjebb egymást háborgatják.

Feketén nyúlik a város fölé az emlékmű roppant bronztömbje, lábánál zászlók csattognak, rendőrök cirkálnak, a reflektorok üvege most vakon csillan meg a holdfényben. „Büszkén a Gellért hordja bársonyát, S fején, mint gondot, az új koronát” – írta Arany csaknem száz esztendeje, a szabadságharc után elrettentésül ide épített Citadelláról: ma már csak rom, gyíkok, denevérek tanyája. A hegy alatt nagyot kanyarodik a Duna, villódzó tükre két ágra szakad Csepelnél; innen a csúcsról lámpasorokkal kirajzolt térképként látni az egész Lágymányost, egész várost. Éles, magasba ágaskodó S-kanyarjáról ismerni meg a Budaörsi utat – az ott a kamaraerdei kapaszkodó, a kivénült motorok veszedelme –, kettős, majd a töltésen túl egyszeri sor lámpájáról a Fehérvári utat. Szelíd hajlással görbül a Bartók Béla út, az innenső tetők eltakarják fénycsöveit, csak a szemközti házak sárgán megvilágított oromzata sejteti ívét: tejesen dereng a Gellért-szálló öt értelmetlen, szecessziós kupolája. Ha a csepeli stadionban esti mérkőzés folyik, idáig zöldellnek a reflektorok; most csak a gyár fölött festik mélyvörösre az eget a Martin ki-kibuggyanó szikrái. Pesten a Soroksári út, Mester utca, Üllői út lámpái indulnak éjszakai csillagtúrára, távol a Kerepesi, a Thököly út halvány pontsora, merész rövidülésben, izzó vonallá összeforvva a Majakovszkij utca¹ fényei, messziről üzenve a Lehel, a Váci út hatodrendű csillagai. Hűl az idő, esőt ígér, kipolitúrozva ragyog a város, millió lámpája mind egy ütemre pislákol, mintha vezényelnének. Fönt a sárga telihold fehér udvarával, álmatlanok éji eledele, óriási tükkörtőjás.

¹ Ma Király utca. (A szerk.)

Kelenföld

A helynevet már Kálti Márk Képes Krónikája is említi Nagy Lajos idejében, majd Csáti Demeter ferences szerzetes a mohácsi vész után, a Pannónia megvételeéről szerzett énekében: „Árpád juta magyar néppel, *Kelem földén* a Dunán *elkelének*.” Nép-etimológiának nevezik a nyelvészek az ilyenféle, pusztán az alaki hasonlóságon alapuló játszi szófejtést; ezt vehette át Arany is a Keveházában: „Tömlőkön ott a hős Keve Hadával így átalle, Miért a hegy, miért a sík *Kelenföldének* mondatik.” Való igaz, a Gellérthegyet is Kelenbércnek, Kelenhegynek hívták azelőtt, de e névnek semmi köze az átkeléshez: a régi Kelem vagy Kelen személynév – nyilván az egykori birtoкосé – talán a latin Clemensből származik, akárcsak a ma is használatos Kelemen. Egyébként itt már jóval a honfoglalás előtt is volt település, fennmaradtak a nyomai egy kelta falunak, aztán a rómaiak építettek a mai Albertfalva helyén erődítményt, köréje polgári lakónegyedeket. A középkorban Szent Gellért tiszteletére templomot emeltek, ennek voltak fiókegyházai Őrs és Sasad, a Kamaraerdőben kolostor állt, s itt valahol lehetett a Szent János lovagok kórháza is. A Gellérthegy csúcsára a tizennyolcadik század végén csillagvizsgáló épült.

Ám e vidék igazán csak az elmúlt évtizedekben települt be. Gyerekkoromban itt még több volt a rét, mint a ház: végtelen laposok, a tűzfalak közt, kolóniák mögött, gyárok alján, utak mentén rétek mindenfelé. A Molnár Ferenc grundjait mi már hiába kerestük volna a Pál utca és a Körút bérházrengetegekben, kiszorult hozzánk, ide, a Lágymányosra. Azóta újra kiöregedett egy nemzedék a rabló-pandúrból, s a grund egy fertálynyit újra kijjebb húzódott, a mi gyerekeink már csak a vasúti töltésen túl találják meg e nagyvárosi szűzföldeket. De ott aztán megtalálják: most is döng a foltozott bőrlabda, kecske mekeg laza kötélén, kóbor kutyák csatangolnak, s a foghíjas fakerítés alján, botjával döfködve a földet, lépked az ifjúság örök elensége, a csősz.

A Szabadság-hídtól ki, csaknem a pályaudvarig, végig a Bartók Béla úton dupla sor neon hasítja át az éjszakát. Bal felől, a régi Hadik kávéház helyén az állami áruház kirakatai világítanak: itt székelt egykor a Lágymányos-Kelenföldi Szávay Gyula Sakk-kör. A Hadiknak négyéves korom óta törzsvendége voltam, a sakk-körtől pedig külön írásos, pecséttel hitelesített engedélyt kaptam, hogy a paraszttal hátrafelé is üthetek. És noha a levél, melyben e kiváltsággal – gondolom, szüleim fölbujtására – megajándékoztak, épp egy bizonyos április elsején kelt, én nagyon is ragaszkodtam előjogomhoz, s midőn ezt bátyáim vonakodtak elismerni, egy életre vissza is vonultam a sakkozástól.

A húszas évekig volt itt még egy kávéház, a Lágymányosi utca sarkán, a Café Fehérvári; többnyire lókupecsek, környékbeli iparosok, kereskedők látogatták. Emlékezetes alsós parti volt például: Kutlánya bácsi, a kávé, az egykori kubikosból lett lágymányosi virilista, aztán a másfél mázsás Heller Pityu, fuvaros és piaci árus, aki alá két széket kellett tolni, Zwickli bácsi, a híres sasadi őszibarack-termesztő, és Krámer úr, festő és mázoló. E nevezetes polgártárs, a közeli Krámer Adolf és Fiai cég alapítója, hegyes szakállú, alacsony kis ember volt, hogy hajas-e, kopasz-e, nem tudom, mert télen-nyáron csak keménykalapban lehergett látni. Egyébként buzgó „demagrata”: mikor Vázsonyi a Hadik szuterénjában tartott választói gyűlést, a hallgatóság megöröknyödéskére Krámer úr is szót kért, így kezdve: – Kérek szépen. Én harminc évvel ezelőtt mint egyszerű mázoló jöttem ide. – Krámer úr tudniillik ez időben is csak egyszerű mázoló volt, az is maradt szegény, haláláig.

A régi Ketter vendéglőt most Borostyánnak hívják; az étlap hordó alakú keretben világít a bejárat mellett. Esti kalandozásaim során itt hosszan el szoktam mészélni, hogy mit is választanék, ha bemennék, vajon nem fogyott-e még ki a reszelt máj vagy a juhtúrós galuska – egyszer egy kaptos járókelő megsajnál és beinvitált. Kivilágít az utcára az üvegmedence is, zöld vízben pontyok, harcsák nyüzsögnek a fölpezsgő buborékok körül. Ennél is el lehet merengeni, hogy melyiket kéne megenni, rostos sütve, tartárral vagy esetleg rácosan, paprikás liszttel beszórva, tejfölösen – a halak közben barátságosan tátognak rám, nem sejtve gondolataimat. A kerthelyiség leír a Bicskei utcáig; ezen a sarkon született Devecseri szellemidéző verse: „Mikor még itt éltünk mindahányan, a világ világ volt, nemcsak álom, ebben az udvarban rózsák voltak, ezen a falon át kihajoltak...”

Mióta köveit taposom, a körteret legalább nyolcszor rendezték át; most, hallom, megint átrendezik. Pokoli itt egész nap a tolongás, kavarodás, az ötfelől beözönlő járművek torlódása, berregése, csörömpölése, ráadásul a gépkocsiiskolából is idehozzák gyakorlatozni a tanuló vezetőket, hadd riassszák meghökkentő cikcakkjaikkal, váratlan hátrálásaikkal az amúgy is megfélemlített gyalogosokat. Csak ilyenkor, este csitul el a lárma, zölden villognak az éjjel is ügyeletes gyógyszerészár fénybetűi, kéken az óra- és ékszerbolté, a tér közepén halványsárgával két diszkrét táblán a Férfiak és Nők felírás. Ki van világítva a Fotóüzlet kirakata is, képein tömör summázásban az élet teljes körfolyama: kövér csecsemők hason fekve, egyenruhás diáklányok, a semmibe meredő katonák, menyasszonyok fehérben, virággal, fátyolosan, középütt jókora esküvői felvétel, a vőlegény frakkban, majd egy boglyas anya borzas kisfiával, aztán megint gyerekek, nagybacsák játékautóval – és kezdődik előlről az egész móka. Tiszta, holdas estéken egy maszkek csillagász távcsövet állít fel a lilimos Szent Imre-szobor előtt, egy

forintért még el is magyarázza a kukucsálóknak, melyik a Holdon a Copernicus gyűrűs hegy és az Oceanus Procellarum.

Továbbhaladva a Bartók Béla úton bal kézre esik a Szabadság mozi, a régi Simplon utóda – Conrad Veidt vagy Harry Piel filmjeit egy jeggyel folytatólagosan négyszer is végig lehetett nézni –, jobbra a sötétbe burkolózott teniszpálya. A Feneketlen tó partján épül az új, kétezer férőhelyes szabadtéri színpad; igaz, már tavaly nyárra el kellett volna készülnie. Ezt onnan tudom, hogy vagy egy éve ilyenkor több ízben felhívott egy rekedtes, erélyes hang, és fölshóltott: írjak gyorsan háromfelvonásos operettet a légymányosi szabadtéri színpadnak, ez nekem, mint a kerület őslakosának hazafias kötelességem. Szabódásomra, hogy e műfajban még sosem próbálkoztam, megnyugtatót: romantikus daljáték is jó lesz, és ha a három felvonás sok, legyen kettő vagy egy felvonás, mindegy, drámai költemény, blüett, villámtréfa, csak az a fő, hogy zofort, azonnal. Ilyenkor legokosabb semmit se csinálni, majd csak történik valami, leváltják az illetőt, vagy esetleg elüti a villamos. Az izgatott hang számos sürgető telefonozás után egyszer csak valóban elmaradt – de az idei nyárra, úgy nézem, csakugyan fölépül a színház: már kész a fedett előtér, a nézőtér sötét krátère a padosorokkal, a zenekari árok, öltözők. Így éjszaka pompás a színpad háttère, a tóparti jegenyék, a cisztercita templom két neobarokk tornya, elszórt lámpáival a lankásan emelkedő Gellérthegy, a régi lazarisztákápolna, fölötte a csillagos ég; szinte kedvem volna megírni azt a szabadtéri játékot. Persze szigorúan modern formában, az egész környéket díszletként használva fel, a süketnéma éjjeliőrrel mint narrátorral, sok cselszövéssel, egy megejtett szűrőrl, kinek bosszúra szomjas bátyja a hegyoldalban áll lesben, titkos esküvéssel ott, a kápolnában – ám aztán mégsem a hajadon, hanem a csábító öli magát feneketlen unalmában a Feneketlen tóba, a leányzó pedig tulajdon bátyját döfi le, mert valójában abba szerelmes, végül a keménykalapos Krámer úr emelkedik ki a habokból, mint a tó szelleme, és énekli el a finálét a drámaírás új útjairól...

Tizenegyedtől fél tizenkettőig vagy még tovább különös dübörgés veri fel a tó szunnyadó tájékát: a város autóbuszai térnek éji szállásukra, ide a Kelenföldre. Érdemes kiállni ilyenkor a Kosztolányi Dezső térre, s elnézni, miként rohannak e kék szörnyetegek végtelen sorban, az engedélyezettnél jóval sebesebben, elszáguldva a megállók mellett, s egymást is megelőzve az akol, a Hamzsabégi úti garázs felé. Soha ennyi autóbust – mintha egy utas vágyálma volna, ki lemaradt a csúcsforgalomban: a Bartók Béla út, ameddig a szem ellát, teli vágatva közeledő lámpákkal, motorzúgással, szürkéslila olajgőzzel. Jön az 1-es, a 7-es, ezek még a hazai viszonylatok, majd robogva a Budán oly idegen, szokatlan 15-ös, a margitszigeti 26-os, a hegyjáró 8-as, 2-es, 21-es, a zugligeti 28-as. A járműveknek számomra gyermekkorom óta

mindnek saját arca van, a jellemet hordozó s jól megkülönböztethető vonásokkal. Messziről, mielőtt még a jelzést kivehettem volna, felismertem: a baráti, kissé fontoskodó 27-es villamos közeledik-e, mellyel az iskolába jártam, az egykocsis, gyerekes, butuska 9-es, vagy a mindig tömött, szürkén robotoló, öregedő hivatalnok ábrázatú 49-es. S ez nem is képzelődés, az egyes vonalakon más-más kocsitípusok közlekedtek, kisebb-nagyobb különbségekkel; a mindennapos várakozásban megélesedett szem ezeket csalhatatlanul rögzíti. Az autóbusz széles arcával, távol álló szemeivel: bumfordi, nagyra nőtt, szeles kamasz kék tréningruhában, futás közben kivicsorítja sűrű fogait, a villogó hűtőrácsot. Loholnak, özönlenek e szilaj fiúk az éjszakában, oly gyorsan, számukat is alig olvashatni el, jön az 56-os, 58-as, majd – mintha valaki sorba rendezte volna – a 60-as Óbudáról, jön a 45-ös is, szédülten az egész napi körforgalomtól, aztán újra a meghitt, e lágymányosi vidéken otthonos 7-es, 1-es. Közben a villamosok is döcögnek haza a kelenföldi remízbe, a 4-es, a krisztinai 18-as, elsüvít egy áramvonalas 61-es stuka, de ezek még csak szállingóznak, nem olyan hirtelen s egyszerre csinálnak fájrontot, mint a buszok, társaik még soká kint csellengenek a sötét vágányokon. Feltűnik a sínvályútisztító kocsis is, ez a behemót, kétélű éji vándor, az autó és villamos kereszteződése: gumiabroncsai közt acélkerekeket bocsát le a sínre, úgy söpri, kotorja a vágatot, de ha rendes szerelvény közeledik, udvariasan félreáll, nem akadályozza útjában. Majd ismét autóbuszok dübögnek új meg új rajokban, hatalmas síhederek, futnak, nyargalnak hazafelé, hogy kapuzás előtt beérjenek. Háromszáz kalauz bóbiskol a bőrülésen, háromszáz sofőr érzi lábában a flaszter pihentető szilárdságát, derekában a nyújtózást.

Játékvilág

A pályaudvar előtti fakó villanyfényben üres a tér, csak egy unott mikrofonhang darálja vég nélkül a magasból: Pécs, Szentlőrinc, Sásd, Dombóvár, Keszőhidegkút, Pincehely, Simontornya... Kihalt a villamos- és autóbuzsmegálló, rég bezárt a dohánypavilon, tejsárda, üres a taxiállomás is, hiába cseng a telefonhívó. A tér és az épület minden zugában, a peronon, vágányok fölött, várótermekben, irodákban, restiben elnémíthatatlan ott karattyol a sivár pincehang: Rétszilas, Sárbogárd, Pusztaszabolcs, Budapest–Kelenföld ... Mire idáig ér, toppra befut a pécsi gyors, a sok fáradt, gyűrött, eltörődött utas bőröndökkel, málnákkal a pályaudvarra ömlik, elárasztja a kijárókat, szétözönlik-hömpölyög kint a téren. Egyszerre járművek kerülnek elő, a sokaság megrohamozza a villamost, autóbuzsot, a beálló két-három

taxit, lökdösés, zshivaj, tolakodás – s tíz perc alatt felszívódik az egész tömeg, a környék újra elhagyott, üres. Csak az éjjeli pályaudvarok mélabúja lengi körül az épületet, az előcsarnokban álmos, pókhálós arcú várakozók lődörögnek, kendős asszonyok, katonák, az Utasellátó étteremben komor sörivők szunyókálnak: ilyenkor megérkezni is rossz, elutazni is rossz. A resztin túl, a szabvány vasúti kőkerítés mellett ordas kábeldobok, megannyi roppant cérna-spulni, orsóikon sok ezer méter bánat.

De bent a forgalmi irodában, ahová a közönséges, halandó utasok nem léphetnek, éberén kattog a távíró, a falon bolondos fényekkel villog a vágányhálózati tábla. Ezt a furfangos szerkezetet először tavaly nyáron csudáltam meg, mikor a kis Szántód-Kőröshegy állomáson egy éjjel a vonatra várva betévedtem a főnöki helyiségbe: amaz még svájci gyártmány volt, kísérletképp szerelték föl a balatoni vonal egy szakaszán. Ez itt már hazai készítmény: eleven térkép a pályaudvarról, azaz egyelőre még csak az északi feléről. Az állomás valamennyi vágányának egy-egy kivilágítható sáv felel meg, pontosan föltüntetve az elágazásokat, kereszteződéseket, a kívülről becsatlakozó sínpárokat, minden szemafornak (vasutas nyelven: ki- és bejárati jelzőnek) egy-egy vörössel vagy zölddel kigyújtható fénygomb. A forgalmi szolgálattevő csupán fölneéz a táblára, és egyetlen pillantással áttekintheti az egész kelenföldi állomást, a tizenhét vágányt, valamennyi pályát, hogy melyik szabad, melyik foglalt, s merről közeledik, hol áll bent és merrefelé indulhat tovább a szerelvény. A körözéseket telefonon adja le, s rögtön ellenőrizheti, végrehajtották-e: a megfelelő fénynek automatikusan ki kell gyúlnia. Most épp a Ferencvárosi pályaudvar felől várnak egy vonatot, a tábla jobb alsó sarkában szakaszonként előreugráló nyíl mutatja közeledését. Az első vágányon szaggatott fehér vonal jelzi, hogy bent áll a Tapolcáról érkezett személy – e pillanatban kizöldült a szemafort ábrázoló pontocska: szabad az út a Déli pályaudvar felé. A forgalmista megadja az engedélyt, a fehér vonal vörös nyíllá változik, s hamarosan látni, hallani, amint a szerelvény szikraesőben elcsattog az iroda ablaka előtt.

E helyszíni közvetítésről egyenesen a színpadra lépünk, ki a pályára: füst, pára, dohogás, távoli kiáltások és sok titokzatos fény, imbolygó sárgák, neoncsövek, a váltók erre vagy arra hajló lidércei, és sorban a kijárat jelzők, vörös, vörös, vörös, egy zöld, aztán megint vörös, vörös – kicsi az állomás, zsúfolt, a forgalom túlnőtt rajta. Kelenföld öt budapesti pályaudvar tornáca: ezen az állomáson keresztül bonyolódik le a Dunántúl egész személy- és teheráru forgalma, s itt haladnak el a Jugoszláviába, Olaszországba, Ausztriába, Svájcba menő nemzetközi vonatok.

Hétköznap esteken tíz óra után már megritkulnak a személyszállító járatok. 23.23-kor indul Tatabányára az úgynevezett színházi vonat, 0 óra

10 perckor a pécsi motoros gyors, ez viszi a reggeli újságok vidéki kiadását. Annál élénkebb a teherforgalom, ennek igazi ideje az éjszaka. Este kilenc-től reggelig tart a gyorstehervonatok bonyolult mozgása: a tolató vágányokon itt bontják-trancsírozzák szét a beérkező szerelvényeket, itt állítják össze a kifelé indulókat, bővítik a napközben felgyűlt elegyekkel (ez is vasúti műszó: a kocsit és a benne levő árut jelenti). Temérdek üzem van a kerületben, s ezek jórészt Kelenföldön át intézik szállításaikat: innen küldik vidékre az EMAG kombájnkolosszusait, az Épületelemgyár terjedelmes idomdarabjait és még ezerféle árucikket. A tolató csapatok előkészítik a gyűjtő vágányokon egész nap fősorakozott vagonokat, akkor befutnak a Ferencvárosiról, Józsefvárosiról, Nyugatiról a gyors-tehervonatok, főszedegetik-csipegetik a kocsikat, így zakatolnak tovább az éji síneken, fekete karavánok, Dombóvár, Kaposvár, Nagykanizsa, Szombathely, Győr felé. A beérkező szállítmányok nagyját, a végtelen áramló szenesvagonokat a Kelenföldi Erőmű emészti meg. De jön ide mindenféle nyersanyag, mezőgazdasági termék, konténerekben, e zárható, kerekeken guruló tartályokban a háztól házig feladott küldemények; hajnaltájban az élelmiszeres vonatok. Hozzák a romlandó árut, zöldsárut, gyümölcsöt, baromfit, a csarnokban, a balsejtelmében bögő, visító, bégető, nyerítő élőállatot a vágóhídra, kannákban a tejet, itt rakják ki a rámpán az egész Dunántúl tejét.

Mindez az éjjeli nyüzsgés legjobban a toronyból, az állomás kapujából tekinthető át. Két ilyen bástya őrzi a pályaudvar két végét, ez itt a felső, az északi. Az épület tetején üvegkalitka, benne a térfelvigyázó és a váltókezelők. Százharmincegy emeltyű sorakozik e szolgálati helyen: innen irányítják, állítják be központilag a váltókat, minden kart lánc köt össze a pálya megfelelő pontjával. Itt készítik elő a vonatoknak a „zöld utat”, a szabad áthaladást; a falon az irodában megbámult vágányhálózati tábla szinkron működő alközpontja az állomás északi feléről. A vörös nyíl mutatja: most a Déliről fut be egy szerelvény – s a magasból fölcsapó gőzfelhőn át is remek látvány, ahogy a mozdony rengeteg teste, majd az eléggé üres kocsik ellődulnak a torony alatt. Ez a székesfehérvári személy, máris a belső, úgynevezett szigetelt sínen fékez csikorogva: vörös fényekkel tüstént kétfelől elreteszelik. A várakozó tömeg mohón ráveti magát, néhány perc múlva indul tovább, s csak mikor a túlsó oldalon az utolsó kocsija is kidöcögött a szigetelt övezetből, lehet a jelzőt újra zöldre váltani.

Kevéssel ezután robog be Hegyeshalom felől az I. számú nemzetközi gyors, más néven Orient Expressz. A londoni Victoria pályaudvarról indul, s áthajózva a Csatornán, Calais-n, Strasbourg-on, Münchenen, Salzburgon, Bécsen, Budapesten, Lökösházán keresztül érkezik meg a bukaresti Északi pályaudvarra, és közvetlen csatlakozása van Amsterdamba, Bruxelles-be,

Párizsba, Madridba, Lisszabonba, Rómába, Zürichbe, Zágrábba, összekötése Stockholmmal, Koppenhágával, Berlinnel, Prágával, Varsóval, Moszkvával, Szófiával, Athénnal, Ankarával. Itt Kelenföldön mindössze egy percig áll a IV. vágányon, szusszant, s iramodik tovább a Keleti felé: már a torony tövén húz el a villanymozdony, a sok párnás-csipkés Pullman, háló-, étkezőkocsi, bent fura-idegen viaszbabuk – hozzák Európa minden szagát az Etele térre, Budaörsi útra... Ady Dévénynél akart betörni új időknek új dalaival; nekünk e helynév már semmit se jelentett, első kamaszkori heveny Ady-lázamban úgy kellett kikeresnem a térképen. S csak idősebb barátaim elbeszéléséből és a Révai Lexikon régi vasúti térképéről tudtam meg: annak idején a Duna bal partján haladt a vonat Bécs s a nyugati országok felé, Vácon, Érsekújváron, Pozsonyon át, és Dévényújfalú volt az utolsó hazai állomás. A mi háború utáni nemzedékünknek már Hegyeshalom lett a végvár; nekem itt kezdődött Párizs, e Lajta menti búzás síkokon. S mikor először jöttem vissza, elámultam, hogy csak egy sárga indóházat látok, elötte az ácsorgó forgalmistát, vízárús kisfiút, egy kövér gyászruhás asszonyt, aki kosarakkal, csomagokkal kapaszkodik föl a lépcsőn, az úton kétlovas szekeret porfellegben – az odakint töltött hónapok alatt meggyőződésemmé vált, hogy Hegyeshalomtól még a lovak, a sín, a por, a felhők is mások.

Leereszkedvén a vasúti irodalomtörténetből s a toronyból, a tolatóvágányok közt lépkedünk a sötétben, bukdácsolunk az alátétfákon: ezek biztosítják a vagonokat, hogy meg ne futamodjanak a sínen. Hirtelen szél támad, meglengeti a villanykörtéket, erre-arra himbálva az árnyékot, pislogtatja a váltók halvány fényeit; még nincsenek villamosítva, úgy dugják be a váltójelzőbe a kézilámpát, mint Karenina Anna idején. A tolatási színek egyébként mások, mint a közforgalomban, épp a megkülönböztetés végett: e kies vágányokon a kék a tilos és a fehér a szabad. A pályaudvar e perifériáin fekete tömegben állnak az összeszerelésre váró teherkocsik, a szél elzenél soraik közt, fessegeti-lobogtatja a kötéllel leszorított ponyvákat. Hozzá most zötyög be Tatabánya felsőről egy szünni nem akaró vonat, négy vagon bútorfát hozott a Fátert szomszédos anyagtelepére, kilenc vagon tönköt Budafok-Hárosra, négyet Nagytétény-Diósdra, tizenkilenc vagon elektromos szemet az erőműnek. A hosszú szerelvényt itt darabolják s rendezik szét: a nagy zsúfoltságban túlterhelt pályákon egész hadászati manőver, hogy minden kocsi a megfelelő sínrre kerüljön. A tolatásvezető krétával egy-egy számot ír a vagonokra, hogy hányadik vágányra állítandók, akkor a mozdony a kihúzó vágányra vontatja őket, s onnan szortírozza szét. A vezető lámpással és sípszóval irányítja a műveletet, közben a helyi mikrofon is bemondja, hogy kilenc kocsi a VIII-ra, négy a XIV-re, tizenkilenc a VII-re. Mikor a váltó beállt, a kocsirendező aggató-rúddal kiakasztja a kapcsokat – azért rúddal,

hogy ne kelljen a kerekek közé bújni –, a mozdony indít, majd fékez, sípolva újra indít, újra fékez, s a meglódított vagonok, leválva a szerelvényről, lendületükben szép sorban rágurulnak, rácsurognak a kijelölt sínparókra, ahogy egymás után nyílnak a kihúzó vágányról.

Még a tolatómozdonyra is fölszállunk, a sok rejtelmes fogantyú, emeltyű, kar, mérő, jelző közé. A masiniszta fél óráig magyarázza, mi mire való, de ehhez már, úgy látszik, öreg vagyok, maradjunk annyiban, hogy a vonatot gőz hajtja, és a kazán, ha megrakják, a nyitott ajtón át nagyon csinosan kipiroslik az éjszakába. Az állomásnak öt saját mozdonya van, ez itt egy 411-es, vasutas becenevén Truman-mozdony, ugyanis az amerikai hadseregtől vásároltunk ötszáz darabot e típusból, rögtön a háború után. De teherszállításra ma is jól használhatók, emez itt például két hónapja ki se hűlt. Közben egy kis zűr támad, a nekivadult szél leszakította az egyik kocsi tetejét, és fölcapta a felső vezetékhez. A vagon kigyúlt, teteje már le is égett, de azonnal külön vágányra húzzák, fecskendő kerül elő, s a parazsat a kazán vizével pillanatok alatt szétlövik, tömör fehér gőz sístereg föl – szerencse, hogy a vezeték le nem szakadt.

Visszatérünk a peronra, a betonon poggyásszal megrakott villamos targonca futkároz, a másikat épp most töltik fel árammal. E telepes, fúrge kis jármű, a pályaudvaroknak ez a dudával ide-oda cikázó lélekvesztője a gyerekek álma – és az enyém is: visszaélve riporterri minőségemmel, addig célozgatok, ügyeskedem, míg kivételesen engedik kipróbálni is. Balra van a fék, jobb kéz felől egy hajtókerék, ezzel lehet előre-hátra indítani, kormányozni pedig lábbal kell: amerre dűl az ember, a kis kocsi engedelmesen arra kanyarodik. Ha az imént megjárt mozdony és e közt kéne választanom, hogy melyiket adják nekem, habozás nélkül a targoncát kérném: a mozdony ugyanis csak a sínen fut, emezzel viszont egész szabadon kóricálhatnék keresztül-kasul a városon. De még a Wartburgnál is többet ér, az másnak is van, ilyen csak nekem lenne. Ezen járnék a szerkesztőségbe, s míg a Hungáriában kávézom, kint parkírozna az ablak előtt, vasárnap ezen robognánk családostól Leányfalura, éjjel is villamos targoncán császokálnék a Lágymányoson, föl a Búsuló Juhászig, le az alsó rakpartra... S míg a törpeszuper jármű eldudál dolgára, és sóvárogva nézek utána, hirtelen megvilágosodik előttem: ez az egész vasutasdi valójában népámítás. Ebben nem a közlekedés, az emberek és áruk szállítása a fontos, hanem a hecc: játék felnőtteknek, országos, sőt, kontinentális játék. A vasutasok saját mulatságukra találták ki és csinálják – az utasok csupán kellékek, bábuk hozzá. Ezért is nem engedik őket a jobb játszóhelyekre, mozdonyra, forgalmi irodába, váltókhöz, toronyba, targoncára, járgányra, nehogy megzavarják szórakozásukat: a statiszták maradjanak csak ott, ahová a játékszabályok szerint állítják vagy

ültetik őket. És noha a MÁV-nál nem a legjobb a fizetés, sok helyütt veszélyes is a szolgálat, aki egyszer bejutott, jószántából nemigen hagyja ott többé ezt a grandiózus mókát; gyakoriak a vasutas dinasztiák, az egyik budapesti pályaudvaron nagyapa, apa és fiú, mindhárom kocsirendező, együtt dolgozik. Apósom, amikor megismertem, már húsz éve elkerült a Déli vasúttól, de az ebédet tizenhárom órára kérte, és ha vonatot látott, bemondta a számát, tisztelgett. Van egy barátom, mérnök a MÁV-nál, már apja is az volt; az ember azt hinné, mikor az egész napi robot után hazaér, befogja fülét, ha lent a töltésen szerelvény halad el. Ám itt a lakás falain gőzmozdonyok, Diesel-mozdonyok, villanymozdonyok fényképei függnek, mint másutt a nagypapa és nagymama, és nem mehetek hozzá úgy, hogy ne épp a padlón térdeljen kedves modelldarabjai közt. E mesés játék vonatokat maga készíti konzervdobozok bádoggjából, a kerekeket külön leönteti, esztergáltatja: van neki öt mozdonya, köztük a nevezetes francia Mistral Expressz pontos mása szeneskocsival, olajtartálykocsival, egy teljes motorvonata és vagy húsz kis vagonja, a legkülönbözőbb típusok, még fehérre mázolt vöröskezes kocsija is, tetején antenna. Hozzá számtalan sín és műtárgy, váltók, jelzők, lámpák, építmények, hidak, alagutak. Azonkívül egy bekerített és tökéletesen felszerelt balatoni megállóhelye, állomásépülettel, homlokzatán kivilágítható tábla, órházzal, a sorompót apró villanymotor emeli föl, vágányok, jelzőtárcsák, tartalék talpfa rakásban, vasúti illemhely: minden előírásos, szabályszerű. Felesége már nem tudja hová tenni az ágyneműt, mert a rekamié is teli a százféle kellékkal; a négy gyerek csak ürügy ehhez a minden esti vonatozáshoz, ha jók voltak, nézhetik. A modellezők klubja ezer tagot tart nyilván, de legalább kétszer ennyien úzik megszállottan e szobasportot, kivált nyugalmazott vasutasok. Nemzetközi szervezetük is működik, kongresszusokat tartanak, s a modellezésnek egész szakirodalma van, még tanszéke is a drezdai egyetemen...

Az engedélyes távírász ébreszt föl töprengéseimből; ahányszor Kelenföldön jártam, mindig odajött:

– Azt tessék megírni, itt még most sincs napközi otthon. Háromszáz dolgozója van az állomásnak, ennyit igazán megérdemelnénk.

– És a szakszervezet?

– Kérem szépen, fordultunk mi már szakszervezethez, mindenkire, semmi se történt.

– Magának például hány gyereke van? – kérdem a távírást.

– Nekem nincs gyerekem.

Nem tudom, vajon a tervekben szerepel-e a napközi; annyi bizonyos, a pályaudvart egészen át kell építeni. A városi főépítész jelentése szerint a területet nyugat felé bővítik, oda kerülnek át, a sasadi oldalra, a korszerű ál-

lomásépületek, s a sínek fölött két híd vezet majd el, villamos- és autóbuszjáratral, egyik a Bartók Béla utat, másik az Andor utcát köti össze a Budaörsi úttal és a Balatoni műúttal. Megszüntetik a vágányok szintbeni kereszteződését is: a Keletiről Győr felé és a Déliről Székesfehérvárra s Pusztaszabolcsra haladó vonalak ugyanis itt metszik egymást, Kelenföldön. Ez egyrészt lassítja a forgalmat, növeli a várakozási időt, másrészt veszélyes, mert nem lévén átjáró, könnyen baleset érheti a peronról a sínek közé tóduló utazókat. Nyári vasárnap esteken, mikor a kirándulóvonatok, IBUSZ-vonatok térnek vissza a Balatonról, a vasutasok sorfalat állnak, nehogy szerencsétlenség történjék a nagy tolongásban, mert ahogy az állomásfőnök mondja: „helytelen volna, ha csak egy dolgozó is kiesne a termelő munkából”. A kereszteződést bújtatással oldják meg, az egyik vágányt a másik alatt vezetve el, a személyforgalmat pedig új felüljárókkal, ezekről lépcsők ereszkednek majd le a sínek közé.

Van itt ugyan most is egy átjáró, pontosabban aluljáró, de ez csak a jelen sivárságát érezteti a jövőhöz képest. Szűk, hideg alagút, penészes falak, kábelek, dróthálós vagy csupasz villanykörték, a padlón szemét, papírhulladék, eldobált villamosjegyek. Itt fut át a vízművek öles vascsöve, lyukacsain kiszivárog a víz, pocsolóákba gyűlik, zezzugos medret váj a kőbe, majd eltűnik valami titkos víznyelőben. Nincs szomorúbb egy ilyen külvárosi aluljárónál, nagy ritkán caplat csak át egy-egy éji gyalogos: e piszkosszürke, izzadó falak közt vedlem vissza közönséges utassá, kicsöppentem a játékvilágból, a tervek felhőiből le a borongósabb mába. Bóklászom az éjfél utáni pályaudvaron, s megint rám szakad a rosszkedv; a resti már becsukott, az előcsarnokban lehúzott redőnnyel az Utasellátó bódéja, bóbiskolók várják füledt unalomban, hogy valamelyik pénztár ablaka kivilágosodjék a pokróc mögül, csak az ivóvíz (Trinkwasser, Eau potable) csepereg a rosszul elzárt csapból.

A kisebbik váróterem ajtaján tábla: Csak gyermekek és kísérőjük részére. Itt bizony egyetlen gyerek sincs e kései órában, csupán amolyan harminc-negyven éves apátlan-anyátlan árvák, nem kísérnek ezek senkit, föl se néznek, amikor benyitok, horkolnak vastag férfihangon. A másik váróteremben is sokan alszanak, kosaras nők, gumikabátosok, fináncok, két kislány egymásra borulva. A helyiség szűk is, szellőtlen is, megreked benne a várótermek jellegzetes szaga. Sajátos elegy ez, sokféle összetevőből: cigarettafüst, pipafüst, szénfüst, fokhagyma, állott kölni, koromszag, verítékszag, pelenkaszag, kolbász, szalonna, harisnyaszag, zsíros kalapszag, friss nyomdafesték, latrinaszag, szagtalanítószag, motyószag, nőszag, libaszag. Az ablak előtt olajtartályos kocsik cammognak el lustán, egy egész vonat olaj, majd a mikrofon is rákezd: „Személyvonat indul Budaörs, Törökbá-

lint, Torbágy, Herceghalom, Bicske, Szár, Tatabánya, Almásfüzitő, Szőny, Komárom, Győr, Hegyeshalom felé, a vonat minden állomáson és megáll-helyen megáll” – engem is ólmos álomosság húz a mélybe, kóválygok a padok közt. A váróterem falára szögezett bádog hamutartóban legalább kétszáz ci-garettavég, fölötte koromtól elszürkült plakát: Ismerd meg Baranyát, és odébb: Kössünk dohánytermelési szerződést. Gumikabátosok szuszognak, majszolnak, füstölnek, lapozzák a sportújságot, mennyi gumikabát! – előbb tizenötöt, aztán tizenhetet számolok meg. Elbágyadok, mindent megfoga-dok, új életet kezdek. Veszek egy gumikabátot, dohánytermelési szerző-dést kötök, és megismerem Baranyát, de most már gyerünk haza.

Mesebeli afrika

A Vadászcsárdának két helyisége van, de a belső az igazi, mert ott a falakat freskók díszítik. Mindenekelőtt őzek, szarvasok, egy vizsla, mely fácánt tart szájában, továbbá a vadászéletből ellesett jelenetek. Látható itt többek közt egy erdei lak, tornácán három vadász mulatozik, az üvegben szép élénkpiros a bor, még a szódavízről sem feledkezett meg a művész. A szélső alaknak csá-szárszakálla van, a középső épp iszik, a bal felőli magasba emelt pohárral kö-szönt egy negyedik puskást, ki az úton kalaplengetve közeledik, lábánál ku-tyája, hátizsákjában elejtett nyulak. A szemközti falon tűz lobog, körötte szintén vadászok, egyikük kifacsart kézzel a szalonna zsírtját csepegteti ke-nyerére, mellette egy horpadt mellű, ugyancsak jáger-ruhás egyén pálinkás-pohárral üdvözlí. Az odébb álló vadász flaskát tart, a másik elmerült arccal li-bacombot tol szája felé, egy meg csak ül, ennek már semmi se jutott.

– Borzasztó mázsolmányok ezek, kérném – mondja a pincér. – Két éve jött ide egy festő, ez csinálta kétezer-nyolcszáz forintért, én a feléért is megfes-tettem volna, tessék nézni, hogy pattogzik le... Bár én is rajta vagyok, ide ültetett modellnek, én vagyok az a libacombos.

Valóban, a vadász arcán némi jóakarattal föl lehet fedezni a pincér voná-sait, csakhogy a freskón legalább tíz kilóval soványabb. S erre egyszerre a többi alak is gyanúsan ismerőssé válik.

– Rajta van a csaposunk, a Gyuri is, tessék nézni, ez a szalonnázó vadász meg a Sanyi pincér, őt speciel egész jól eltalálta...

A festmény megelevenedik, a hangulat rögtön meghittebb: a falakról és a falak közül ugyanazok az arcok néznek rám. Csak az az érdekes, hogy az ele-ven ábrázatok mind kövérebbek; itt jó lehet a konyha. Ámbár a választék nem nagy: halászlé, sertéspörkölt, reszelt máj, bécsi szelet, túrós csusza, házilag eltett uborka, cékla – de micsoda ízek, zamatok, mennyi egyéniség

az elkészítésben! Vagy tán az étvágy jobb ezekben a zenés, füstös kiskocsmákban, ahová bizonyos Kati nénik, Bözsi nénik, Mamik, Nyanyák főztjéért messzi kerületekből is elzarándokolnak a hű gyomrú törzsvendégek?

Ami a zenét illeti, itt egy hegedűs meg egy zongorista működik, láthatóan jobb ember mind a kettő, valcerokat, szalonmuzsikát is játszanak, régi operettekéből, még operákból is, most éppen a Trubadúr cigánykórusát, aztán a „Zwei Herzen in dreiviertel Takt” kezdetű, immár klasszikus film-dalt. A hegedűs elegánsan öszülő, mellényes, mandzsettás, ezüst-nyakkendős úr, a zongorista vékony, alacsony, patentszemüveges, mellbeteg, idegbeteg, szürke-beesett arcú filozófus. Némi önzetlen muzsikálás után egy sörtehajú, művezető formájú bácsi mellett kötnek ki, aki derűs magányban fröccsöz a szomszédos asztalnál, s mutatóujját fölemelve, betyárnótákat dűnnyög, de csak halkán, hogy a többi vendéget ne zavarja: „Köd előtttem, köd utánam...” Majd Sallai Misinek, a „Hajrá, Fradi!” című nemzeti induló szerzőjének egy újabb dala következik:

*Most még virágozik a rét,
Most már mást szeretek én,
Késő minden kisöreg,
Eső után köpönyeg...*

Izgágább borozó az a másik, a sarokasztalnál ülő deresedő, konya bajszú, mokány férfi huszárosán sliccelt, de már kissé elnyűtt sportzakóban: magában motyorog, olykor át is szól a sörtehájúnak: – Ez semmi. Az volt valami, amikor mi a Berci komámmal végigmentünk a nők között: azt meg lehetett nézni! Tucatjával kaptam az elismerő leveleket a miskolci műintézetből, tucatjával!...

Új vendégek érkeznek, egy kis púpos, Quasimodo képű alak, fejfelmagasabb, öregecske feleségével és tizenkét év körüli kislányával. A púpos láthatóan be van már kávézva, ajkán kialudt cigaretta lóg, nyakkendője félrecsúsztva; esőkabátban, fején a svájcisapkával rogyan le a székre, és fröccsöt rendel az egész családnak. Ám a pincér ismerheti, kurtán veti oda:

- Magukat nem szolgálom ki. Gyerekekkel nem lehet éjjel kocsmába járni.
- Na, na, na, na – méltatlankodik a púpos. – Nem a gyerekeknek kértem, hanem magamnak.
- Maga ittas, ittas egyén pedig nem lesz kiszolgálva, ki van írva a táblán.
- Hát akkor adjon a feleségemnek.
- Önnek sem adok, asszonyom – közli a pincér rendíthetetlenül. Tessék hazamenni a gyerekekkel.
- Egyszóval itt a munkásokat nem akarják kiszolgálni?

– Kérem, ne munkásozzunk itt. Ha maga munkás, vigye haza éjjel a kislányát.

Nem is tárgyal tovább, eltűnik a konyhaajtó mögött. A púpos azonban nem nyugszik bele, jobb híján a feleségének magyaráz, az egész helyiség diszkrétén fölelő nyilvánossága előtt.

– Most mondd meg nekem, anyukám: amiért a gyerek velünk van, már a szülőknek sem szabad egy fröccsöt meginni? Na, jól nézünk ki. Légy szíves, adj egy kis tüzet, édes fiam... Pincér! – szól oda, mikor újra meglátja a fehér kabátot. – A feleségem dolgozó asszony, most tízkor jött a munkából. Egy fröccsöt csak megihat.

– Ha dolgozó, akkor menjen haza és pihenjen – feleli rá se pillantva a megvesztegethetetlen pedagógus. – És tessék átadni a helyet a fogyasztó vendégeknek.

– Hát én nem vagyok fogyasztó? Kérek egy fröccsöt.

– Elmehet egész nyugodtan, ön itt nem fogyaszt.

A copfos kislány figyelte a vitát, de most már unja, kifelé pislog, anyja fülebe súg. Az asszonyt is feszélyezi a jelenet, nyilván érzi, hogy kár a benzinért, indulna. A púpos azonban rászól:

– Hová az istenbe mész, maradj veszteg, édes anyukám. Kislányom, ha te akarsz, mehetsz, egyedül is hazatalálsz...

Ám egyikük se mozdul, ülnek az üres asztalnál, a férfi cigarettája ismét kialudt. De azért úgy tesz, mintha igazi vendég volna, bor nélkül is mulat, elkapja a dallamot, fejét oldalt hajtva, nikotinos hangon énekel:

*Ó, mesebeli Afrikó,
Tűzvirágok illató...*

Két nő jön be, s ez némi időre másfelé tereli az érdeklődést. Az egyik középkorú, molett, elől aranyfogakkal, kék kosztümben, a másik szőke és fiatal, pisze orrán okos szemüveg, apró, szürke táskáját zöld átmeneti kabátjához szorítja. Sört rendelnek; a szőke kissé nyitva felejtett ajakkal a semmibe réved, az aranyfogú óvatosan körülkémlel. Rajtam akad meg a szeme, hogy mit jegyezgetek itt magamban, megpróbál az írásba sandítani. A sportzakós férfi izeg-mozog, nekik is átszól, oda is int nagy, barna kezével:

– Elismerő levelek tucatjai, mit tucatjai: százai a miskolci műintézetből!

A molett hölgy mosolyogva issza sörét, érzem, hogy kiütöttek a nyereg-ből. Közben a púpos is mondja a magáét.

– Becsületszavam adom neked, fiacskám, ha kijönnének ide az erkölcsrendészettől, elintéznék, hogy engem kiszolgáljanak, még ha velünk van ez a gyerek, akkor is... Mert kijelentem neked, édes fiam, én itt semmi grim-

buszt nem csináltam, tisztában vagyok a dolgokkal, édes, drága, egyetlen anyukám, elszívok itt egy cigarettát, ez az egész, adjanak egy fröccsöt, és kész vagyunk...

De ez már senkit sem érdekel, az egyoldalú dialógus közönybe merül. A sörtehajú bácsi megint nótázni kezd, ujját a magasba bökve: „Halastó, békástó, jaj de sáros a partja...” A két nő és a sportzakós asztala közt pillantások, különféle egyezményes jelek röpködnek, bár inkább a kövér mamuska buzgólkodik, a kis szőke még nem adta fel passzivitását. A púpos ezalatt az általános részvétlenségben is folytatja elmélkedéseit.

– Én, kérlek, édes anyukám, a nyolckerületi erkölcsrendészetben is megmondtam, ahol a nővérem van... Pincér, egy fröccsöt! – veti oda, mintha csak most jutna eszébe. Fél szemmel azt is észreveszi, hogy én a noteszomba firkálgatok, ám ez nem zsenírozza, sőt új önérzetet merít belőle. – Mi az, miért nem hozza azt a fröccsöt? Nem látja, hogy engem itt jegyzőkönyveznek... Mert én a nyolckerületi erkölcsrendészetben is megmondtam, a nővérem jelenlétében...

Az aranyfogú hölgy pillája idegesen megrezzen, rágyújt, rúzsgyűrűt kenve a cigarettára. A púpos leánya álmosan nyafog, felesége már kétszer is fölállt, de a kis ember nem tágt, mindig újra a nyolckerületi erkölcsrendészet felé huzakodik elő – éppen csak az nem derül ki szavaiból, hogy milyen minőségben van ott a nővére: mint őrző vagy mint őrizetes? Majd ismét rákezdi, gurgulázó hangon:

Óó, hóóó, mesebeli Afrikóóó...!

Kint a mellékhelyiség falain is szemléltető ábrák ékeskednek; ezeket tiszteletdíj nélkül, spontán ihletből alkották mestereik. A háttérben mögött álló ismeretlen az efféle helyeken magától értetődő férfibizalmassággal szólít meg:

– Hát igazán, ha az ember többet iszik a Keleti pályaudvarnál, mindenféle hülye vicceket csinálnak vele.

– Például milyen viccet? – kérdem illendőségből, de még mindig háttal állva.

– Hát úgy molesztálják az embert... Mondja, maga nem bokszol?

– Miből gondolja?

– Olyan jól termett, derék nagy fiú... Milyen erős, vastag nyaka van, igazán nagyon remek egy nyak... – és már ott babrál a tarkómon. – Csak az az egy, hogy ilyenkor folyton molesztálják az embert, ha egy kicsit máttó...

Udvariasan elhárítom a baráti közeledést, mit csináljak, nekem nem teszlik: pálinkaszaga van. Erre alább adja.

– Kínáljon meg egy cigivel.

Hátranyújtom a tárcámat, de válogat, kivesz egy Harmóniát, visszateszi, majd egy Darut, nyomogatja, nézegeti, azt is visszateszi.

– Terv nincs, szaki bácsi?

Végül is a Harmónia mellett dönt, rögtön ki is akarja fizetni, nyújtja a húszfillérest, hogy a többi az enyém. Megnyugtatom, hogy nem vagyok trafik, és búcsút veszek a nyájas idegentől. A női részleg előtt ott pusmog a két bent ismerős, a molett aranyfogú sebesen magyaráz a kis pizsének, de csak néhány foszlányt kapok el.

– Mit izélsz, te buta... Nem látod, milyen szemeket mereszt rád?

– De nekem nem tetszik – rándítja vállát a szőke. Nyilván a miskolci hősről van szó; rágyújtok, hogy még egy kicsit fülelhessek, mesterségem jogán. A kövér halkabbra fogja hangját.

– Ugyan, kisanyám, neked senki se jó. Egy ilyen csinos, komoly ember: a helyedben nem okoskodnék... Hát ki tetszik neked?

– A Rezső.

– Az a Rezső, mindig a Rezső. Fűtyül az rád, kis szívem, mit akarsz te a Rezsőtől, ki az a Rezső?

A pisze szemét törli az üveg alatt. – De nekem akkor se kell más, csak a Rezső...

Odabentről közben mégis eltűntek a púposék; helyettük én iszogatom a kisfröccsöket, közbe-közbe egy-egy konyakot, az nagyon jó a fröccs mellé (sörhöz is); a zene Offenbach Orfeuszával brillíroz. Visszajött a két nő is, a molett olyan biztatón pillantgat át a sportzakósra, mintha minden rendben volna, a szőke a freskót nézi. Új vendégek érkeznek, egy megletebb korú férfiaktól és asszonyokból álló társaság, a helyiség zsúfolásig telik füsttel, zajjal, csörömpöléssel, nótaszóval. A sörtehajú mellé is asztaltárs kerül, egy nyurga, kopaszodó, villogó szemű szesztestvér, azt oktatgatja lassú szóval. Valahol leesik s eltörik egy pohár; az öreg fölemeli göcsörtös ujját:

– Én egyszer vágtam be a tükröt metszett pohárral, még a debreceni Bikában, lehettem huszonkét éves. Ott rögtön akkora pofont kaptam szegény apámtól, leestem az asztal alá. Akkor szépen fölsegít, leporol, és azt mondja: tanuld meg, fiam, egy szobafestő fia nem ugrál – azóta nem török, ausz.

Társam, a sovány, ádámcsutkás egy hajtásra önti le a féldecit, karját kilöki: – Megmondta Lenin elvtárs, nem az a kérdés, hogyan jövünk be a kocsmába, hanem az, hogy hogyan megyünk ki onnan...!

Rajtam is meglátszott már némi nyomás; a higgadt pincér óvatosságra int, újabb rendelésemre kétszer is megkérdi, nem lesz-e sok. Dörmögök valamit, hogy hozza csak, van egy nővérem az erkölcsrendészeten...

A sportzakós öreglegény átült a két nőhöz, a kis szőke elbámul mellette, másra gondol, hozzá se nyúl a gavallérosan rendelt likőrhöz. Ám a férfi ezt

észre sem veszi, a másik hölgyel van elfoglalva, párnás kezét markolássza, csókolgatja: itt, úgy látszik, helycserés támadás történt... Zene: Veni, vidi, vici, majd csárdás. Az imént érkezett társaságból két férfi a zongora előtti szűk térségre penderedik, egy kerek-kopaszra nyírt, kövérségében is izmos, gyűrt fülű, láthatóan volt birkózó meg egy hatalmas, tekintélyes, legalább százhusz kilós, szakosztályi elnöknek termett söröshordó: reng az egész Vadászcsárda, ahogy összefogódzva, forogva-hejehujázva rúgják a padlót. Az asszonyok nevetnek, visítoznak, húznák vissza őket, tenyérrel ütik a férfiak nagy dinnyefejét, hogy hagyják már abba, de azok még csak vadabbul, szaporábban járnak: mindenki tombol, üvölt, tapsol...

Záróra – a zene a Rákóczi-indulóval búcsúzik, s ráadásul: „Az én babám egy fekete nő...” A pincér számol, a muzsikuskok elrakodnak, a sörtehajú meg az ádámcsutkás kéz a kézben, a capella bőgik a gyászéneket:

*Keresztények sírjátok,
Mélyen szomorkodjátok,
Keseregjen minden szívó...*

Egy bőrkabátos vendég elaludt, a pincér orránál fogva rázogattja fel gyöngéden, hogy jó reggelt, szíveskedjék elhagyni a helyiséget, majd a bőjti énekeseket tessékeli kifelé:

– Dicsértessék, elvtársaim – s azok ráfelelnek, áldást osztva: – Mind örökké, elvtársak... – Én is kitámolygok, a söntésben ott ágál a sportzakós:

– Elismerő levelek ezrei, értik, uraim, ezrei a miskolci műintézetből!

Őt is kitudszkolják, a molett mamuskába fogódzik, az boldog-meglepetten kacarászik; a kis szemüveges szőke másfelé indul el, egyedül. Lábam egy pillanatra utánalódul, de aztán mégis jobb belátásra tér, és hazafelé fordul; a Váli utcai iskola mellett dülöngélek ki a körtérre. Az égen a hold, s itt egy műhold: a sötét háztömbön kivilágított, kerek fürdőszobaablak – vajon ki fürdik ott? Tán az álombeli filmszínésznő, akit diákkorom óta keresek?... A Fehérvári út elején sínszerelés: az izzó acél kékesfehér szikrafénye a hegesztőmunkás harmincméteres mozgó árnyékát vetíti a szemközti falra. A fröccsök, konyakok gőzén én is magasba emelkedem, repülök egy darabot, majd a sarkon landolok egy tábla előtt: „Díszhal és madártenyészet, felszerelés, eleség kapható”. Ettől fogva minden felírást elolvasok: „Zongoratanítás a házban”, továbbá: „Németh Lajos úri és női cipőmester elvállal minden e szakmába vágó munkát úgy mérték szerint megrendelést legszebb kivitelben olcsón és pontosan eszközöl”. Itt valami nem stimmel, újra átsilabizálom, keresem az úgyhoz a mintet, de ezúttal mégse bennem a hiba. Meghatódom, szeretem az ilyen kifecamodott, részeg iparosmon-

datokat, így záróra után értem is őket... A taxiállomás felől egy zsíros hang recseg át a téren:

Óóó, mesebeli Afrikóóó...

Ott áll a púpos feleségével és kislányával, a gyerek egy lámpaoszlophoz dűlve alszik – azóta idáig jutottak el.

A púpos a taxisofőröknek magyarázza, hogy nem adtak neki fröccsöt, bár nővére a nyolckerületi erkölcsrendészeten van.

Csibe nyomában

Móricz Zsigmond 1936 nyarán költözött a Horthy Miklós útra; csakhamar kezdtek megjelenni lágymányosi tárgyú elbeszélései, ezekből állították össze később a *Csibe* című kötetet.

Móricz, akit a róla elnevezett körtéren függő emléktábla „a magyar parasztság valóságos életének első ábrázolója”-nak titulál, legalább ugyanennyire volt fölfedezője a modern nagyvárosnak és külvárosnak: hatalmas előd és pionír itt a lágymányosi éjszakában is. Ciceronéja, lélekvezetője egy kis ágyrajáró, árva proli lány volt, a „nagy kibeszélő”, akit csak hallgatni kellett – a Csibe, ez a kiapadhatatlanul csipogó perifériatündér. Furcsa, megható találkozás: az ötvenhét esztendő, rég országos híru, de szívében sokszorosan megtépázott író és a kis lágymányosi leánybogárka – a fáradt, beteg embernek új munkakedv, életremény, szikra, amely addig ismeretlen tájakra, sorsokba világít.

Csibe a novellák szerint a Rodostó utca 77-ben lakott, egy magányos bércszárnyában, a vasúti töltés közelében – ilyen nevű utca persze nincs, nem is volt a környéken. Nem tudom, más hogy van ezzel, én, amit olvasok, mindig valami ismerős helyszínbe képzelem bele. Ezeket az elbeszéléseket már akkor is abba az egyedül álló, nagy, szürke proli házba a Bercsényi utca végén, mely gyerekkoromban mint valami zord végvár őrködött játszóbírodalmunk határán, azon túl már a semmi, a világvége. Újra átlapozva a kötetet, most már filológiaiilag is be tudnám bizonyítani, hogy Csibe valóban csak ebben a házban lakhatott, a Bercsényi utca 50-ben. Rodostó: ott halt meg Bercsényi Miklós, a 77 meg csupán költőibb fedőszám az 50 helyett. A sáros Rodostó utca a Verpeléti utat keresztezi, a BEAC-pálya mellett halad el, a 23-as számtól a 77-ig beépítetlen, szántóföldek szegélyezik, „ahol a learatott kukoricatáblák között imitt-amott óriási bérházak nőttek, mint szörnyeteg bolondgombák, amelyekbe mégis valamiféle élőlények kvárté-

lyozzák magukat” – mindez pontosan ráillik az akkori Bercsényi utcára. Egyébként az első lágymányosi novellában, *A Vak Macska belső ügyé*-ben Móricz – más vonatkozásban – említi is a Bercsényi utcát, és éppen az 50-es számot, de ebben az írásban még nem lép föl Csibe, tehát nem volt ok el-konspirálni lakcímét.

Ez a Vak Macska, ha emlékezetem nem csal, a Verpeléti út sarkára nyílt: itt adtak harminchat fillérért egy nagy porció „kőművest”, vagyis krumpli-pörköltet, melyből „mintha csak tálalás előtt hagyták volna ki a húst”, itt fecsegte el a pincér Móricznak a tulajdonosokkal támadt nézeteltérését, itt akadt össze Csibe a Gellért báljáról elszökött frakkos fiatalemberrel... Egy időben magam is jártam ide, kivált vasárnap délelőttökön: a környék ünnepire vasalt tanoncaival vívtuk a végtelen lyukbiliárd-csatákat, aki veszített, az dobta be a következő húszfillérest.

A Csibe háza az utca legvégén állt. „Azt aztán igazán nem kívánom senki-nek, hogy a Rodostó utcában lakjon, a mély kútban, amit az udvar csinál. Füstakna, köddel tömítve, vékony, sötét tárnák futnak körbe, a szűk munkahelyek, mint valami szénbányában, de itt csak a bajokat és rosszkedvet lehet csákányozni... A mi udvarunkba soha, de soha egy szem napfény be nem jön...” Kicsi koromban annyira félttem ettől a sivár, nagy tömegszállástól, oly borzongató-rejtélyesnek éreztem ott a töltés alján, sose mertem bemenni: odabent bizonyosan pókok, poloskák és patkányok laknak, rossz emberek és kolera. Mögötte csatornatisztító állomás volt, bűzös, fekete férfiak egy aknán vödörrel merték ki a föld bűzös, fekete levét.

A ház még áll, egy-két éve, kifelé ballagva a Budafoki úton, messziről láttam, és fölírtam riporttémának a többi közé: *Régi h. kosz. piszk. milyen 1957. egy ilyen külv. magányos ist. háta m. bérh. Cím: Cs. nyomában.* Azóta tologatom, most azonban, hogy ügyis váltig a Lágymányossal traktálom a türelmes olvasót, gondoltam, megér ez is egy éjszakát.

Igen ám, de túl soká halogattam, ma már jószerével végigmenni se lehet a puha esőben ázó Bercsényi utcán. Csillog a járda a sötétben, a kapualjak behúzzák a szerelmeseket; a sarkon a Vak Macska helyén cipész szövetkezet. A Schönherz Zoltán utcán a minap lerakott s egyelőre beépítetlen villamossínek akadályozzák az átkelést, úgy kell keresztülbukdácsolni rajtuk a hirtelen megsűrűsödött zivatarban. Utána fut még egy darabig a Bercsényi utca, ahogy ősidők óta, akkor belevész a sárba, latyakba, káoszba: egyszerre megzavarodik a táj.

Eltart egy darabig, míg az esőtől fekete estében eligazodom, és rábukkanok, hogy az utca itt valójában kétfelé ágazik, terecskét ölel át. Jobb kézre új lakóházak tömbjei, balra sötét összevisszaság: homok, mész, felgöngyölt drótkerítés, betonkeverő, halomba gyűjtött állványok, létrák, elszórt téglara-

kások, habarccsal bevert felvonulási barakkok, előregyártott idomdarabok, lépcsők, korlátok, díszítmények, csövek – itt épül az új lágymányosi lakótelep. Ám hiába vergődöm át e nedves kuszaságon, s visszatérve a deltához, hiába tocsogok végig jobb felé is a friss aszfalton, mindkét ág egy keresztutcába torkollik, és nincs tovább, a Bercsényi utcának sehol sincs folytatása.

De hát hová lett? Egy utcát csak nem lehet eltüntetni – egyre türelmetlenebbül ténfergek a langyos, tavaszi esőben, keresem a témámat, s egyre mélyebben keveredem az építkezés zűrzavaros éji csendéletébe. Valaha ezek voltak a legjobb grundok, a református templom körül, az egész világ egy focipálya. „Mi van a Lágymányoson látnivaló – írja Móricz – a kukorica-és krumplitermő *Eladó telkek* parcelláin... Az út a városból a szántóföldre ért ki, s a kukorica helyett itt-ott egy nagy bérház nőtt ki...” Hát az idén erre felé nem sok kukoricát fognak törni; bolyongok, keringek ebben a furcsa, ismeretlen városban, idegenül és sértődötten: mik történtek itt a hátam mögött? A Budafoki útról nézve egész házfalanx, világos-sötét ablakokkal, tömören, mintha mindig itt állt volna, a Fehérvári úton – odáig is kigázolok – estig villanyrendőr irányítja a forgalmat, a járda mentén egy hosszú, mély gödör, ide is építenek valamit. A Baranyai utca, ahol a falak tövébe, kapualjakba húzódok, hogy kissé megszáradjak, 1957-ben kiadott térképemen még csak szaggatott vonal, a Baranyai tér pedig – itt vesztettem el a Bercsényi utcát – bele sincs rajzolva. Ezen a téren épül az egyik legnagyobb budapesti iskola, homlokzata csupa üveg, a kapu előtt modern ívben hajlított előtető, körbe kék (vagy zöld?) csempe – nem látni jól az ideiglenesen föl-függesztett reflektorlámpák fényénél.

Odébb megint építkezés, szétdobált vastraverzek, burkolókövek, föltépett, fölyuggatott úttest, már lakott házak mellett meztelen téglafalak, vakon a semmibe meredő ablakokkal, lelógó huzalok – a homályban, esőben olyan az egész, mint egy idegen város légitámadás után, szeszélyesen szét-dúlva, ahogy a bombák végigsöpörték. Transzportőr, körötte hegesztőpalackok, majd egy toronydaru, óriási szúnyog az éjszakában. És házak, sorok és tömbök, az alapozástól a beköltözöttig, minden fokozatban, akár egy építőipari technikum makettjei. Zsémbesen, gyanakodva téblábolok e felfordulásban: hová tették az ifjúságomat? Hiszen szép, szép, de nekem szívidegesítő jelzés: ismét öregedtem egy fertálynyit. Meg aztán nemcsak lágymányosi patrióta vagyok, aki örül itt minden falnak; én az emlékeimből élek... Nekem az a ház kell, a Csibe háza – hová a pokolba rakták innen a Bercsényi utcát?

Lődörgök, csetlem-botlom a vizes épületek közt, melyekben sosem lehetek már igazán otthon, egy készülő parkba tévedek, kupacokban a kavics, a sóder, süpped a gyöngye fűvel beszórt talaj, itt-ott egy lépcső, pad, kőpár-

kány: még csak vázlat. De kissé arrébb, a túlsó tömb négyszögében már kész a kert, csupán a lámpák hiányoznak, feketén, némán áznak a sálak-utak, virágágyak, kőlapokkal kirakott terecskék, az üres medence, csak a gyepek sarkán dereng egy izmos férfiszobor, homlokán, vállán lecsurog a víz. A párizsi esőről írtak már nálunk regényt, a budapestivel eddig csupán a meteorológusok foglalkoztak, változó sikerrel. Az igaz, hogy nincs benne gonoszság, mint amabban, de azért szeret tréfálkozni, heccelődni, kissé szeszélyes, pontosabban: link. Ha akar, tud nagyon gyöngéd is lenni, füves, földes illatokat sodor a flaszterra, permetez, szítál, cirógat, lágyan szétzilálja a nő haját, becsúszik a ruhájuk, ingük alá. Szeret eltocsogni, elpötyögni a pocsolókban – a Ménesi úti ház előtt, ahol lakunk, van egy gödör a járda szélén, ami víz odagyűlik, az eső paskolja, megborzolja, s a rezgő tükör feldobja a kinti lámpa ezerfelé töredezett, vibráló fényét szobám mennyezetére, épp az ágyam fölél: ha nem tudok aludni, órákig elnézem a sötétben ezt az ingyen mozt... Ritkán haragszik, de akkor féktelen, legjobb bújni előle: zúdul, kavarog le a sárga, agyagos ár a Gellérthegyről, zezzugos árkokat váj, jéggel géppuskázza a villamosokat, s tajtékozva fröccsen ki a sínek-ből, habosán örvénylik a csatornanyílások körül, zölden harsog a Duna, és nem győzi nyelni az özönt... Ám aztán hamar lecsillapul, megint jó fiú, baráti, mókás, itt is úgy szemerkél, derűs-bizalmaskodva, csöpögve az új tetőről, porzik az aszfalton, de csak halkán neszezve, nem zajong, beivódik a feltúrt talajba, a kövezet alá, lassú víz, szép csöndben rágszál, belülről puhítja szivaccsá a világot.

Újra kezdem a kutatást, most már rendszeresen, ismét onnan elindulva, ahol nyomot vesztettem; az éjjeliőr szúrósan méreget, hogy mit mászkálok itt körbe-körbe. Majd egy rendőr szegődik diszkrétan a sarkamba, előttem meg macskák tekeregnek, üvöltöznek, így vonul a kis expedíció, elől a macskák, mögöttük én, hátul a rendőr... Hopp, egyszerre megpillantom a táblát: *Bercsényi utca*. No végre, s most már tájékozódni is tudok: a régi vonalán fut tovább, csak közbeékeltek az iskolát, a Baranyai teret; úgy ömlik belé, majd újra kifelé, ahogy egy folyó csorog át a tavon. Meg aztán teljesen beépítették, bár balra még csupaszok, vakolatlanok a falak; keret nélkül, sötét szemüreggel bámulnak ki az ablakok. Végigcuppogok egész a vasútig, fönt villanyvonat siklik el zajtalan, a töltés mentén a Hamzsabégi utat most burkolják, csörög a kavics a talpam alatt, a sarkon egy útihenger olajosan csillogó tömege, betoncsövek.

Visszafordulok a Bercsényi utcán: hol is volt az a ház? Előre-hátra keresgélem az új homlokzatok közt, ám hiába, nem akadok rá. Lebontották? Vagy összedűlt? De akkor mi van a helyén?... Már-már lemondok róla, és ekkor, épp, ahol állok, s a lámpa alatt jegyezgetek lucskos noteszomba, hir-

telen megpillantom. Ez az, semmi kétség, a régi szürke falak, párkány, egymástól távol álló ablakok, lent bús üzlethelyiségek, többnyire lakássá átalakítva, csipkefüggönnyel, örökzölddel, még a számtábla is ott a kapu fölött: *Bercsényi utca 50.* De az egykori magányos végvárat közrefogják, körülbástyázzák az új vagy még egészen föl sem épült házak, jobbra, balra, elöl, hátul – az esti záporban, gyöngé világtásnál alig lehet megkülönböztetni a festését vedlő homlokzatot az éppen csak bevakolttól: az embriók és az öregek hasonlítanak egymáshoz.

– Kit tetszik keresni? – szólít meg valaki. Hátrafordulok: a rendőröm áll ott, a túlsó járdán.

– Ó, senkit, azazhogy... – hebegek némi büntudattal. – Csak éppen sértálgatok...

– Ilyen esőben?

– Tudja, én régi lágymányosi vagyok... És ez a ház, erre még gyerekkoromból emlékszem, lakott itt egy lány, egy bizonyos...

Látom, nem érti, nem is nagyon hiszi. – Miféle lány? Ez a ház különben is át lesz építve, tatarozva.

Aztán mégis tovább baktat, csak fél szemmel pillogat vissza. Nézegetem a romlott falakat, a homlokzat telifröcskölve golyó- és szilánknyomokkal: itt a töltésnél soká állt a front, hetekig párbajoztak a mesterlövészek. Még nincs tizenegy óra, nyitva a kapu, egy férfi siet haza, nyomában én is belépek.

A kapualjban gyöngé, füstös körte ég, mállik a fal, bádög szemetesvödörök állnak végtelen sorban. Jobbra táblácska, melyen máris meghatódom: **SEGÉDHÁZFELÜGYELŐ**; lassan már meg sem értik, miféle stallum ez – hová lettetek, ifjúságom szürke manói, régi vicik? És kissé beljebb, így: **PINCZE**, rácsok közt vezet az alvilágba a hosszú lépcső, a lejártnál odakent papírlap: „Figyelem! Értesítem a t. lakótársakat, hogy a pince nyitvatartási ideje *indokolt esetek kivételével* a rend érdekében de. 8-10-ig, du. 17-20-ig tartjuk nyitva. Házfelügyelő.” Micsoda drámák előzhették meg ezt a zamatos fogalmazású határozatot!... És itt az udvar, ahová sosem süt a nap, s melyből a lakásokba „szennyes köd jön be, elmocskolódt, áporodott, nedves, bűdös... Fekete volt az ég. Éppen olyan volt, ami legjobban illett a Lágymányoshoz és lakóihoz...” Most nincs köd, csak eső, négy emelet magasságából zuhog alá, körben a gangok börtönfolyosóin virágcserepek áznak. A névtáblán vagy hetven lakást számolok meg a gyufa lángjánál, és micsoda nevek, uram teremtom: Herkules, Enendorfer, Zubek, Dicku, id. és ifj. Piti József, Hangyál, Skaliszka, Csacsinovics, Jagyud Zeus, Mikite, Ulle – nem folytatom, úgylis azt hiszik, én találtam ki.

Van itt egy másik udvar is, a hátsó: középpütt poroló, az ablak alatt motorkerékpár, kövér, szemüveges férfi csoszog át, félmeztelenül, lavórral. A falon

vastag betűkkel, gondos, aprólékos munkával bevésve: KATI BEKÉPZELT S KÁ. Valahol rádió szól, kamarazene, valaki hangosan, konokul fúj egy sípot. Kukucskállok, hogy hol, a földszinti lakásokba belátni az udvarról. Az egyik konyhában nylon női fehérnemű szárad kötélen, az ablakban törpepapagáj csárál. Bent a szobában egy öregember hosszú alsóban a végtelenbe merült tekintettel lábujjait vakargatja, mögötte borzas fiú olvas az ágyban, felkönyökölve. A szemközti lakásban ifjú nő tisztálkodik, dúdol, majd leoltja a vilanyt. Odébb bőrmellényes férfi kutyát idomít, hosszan, szeretettel magyaráz a fekete korcsnak, a szomszédos konyhában egy bajuszos eszik, sajtos makarónit, vajas kenyérrel. Mélabúval tölt el, hogy mindez így, ebben az egyszeri összeállításban már csak rövid ideig látható: ki tudja, mire legközelebb jönnék, mit találok e ház helyén? Az első emeleten asszony hajol át a korláton, magányosan, ábrándozva. A negyedik emeleten kinyílik egy ajtó, s valaki éppen a feje fölött rázza ki a párnát az esőbe. A nő hátracsavart nyakkal kiabál fel:

- Mondja! Nem tud vigyázni?
- Vigyázzon maga! – rikácsol vissza a fönti.
- Marha!
- Maga a marha!

Tejgőz

Eleinte minden tiszta és éles és fehér. Én is fehér köpenyt kapok, azon ürüggyel, hogy be ne piszkolódjам, de gyanítom, valójában azért, hogy én ne piszkoljak be semmit. Ez itt a Budapesti Tejipari Vállalat kelenföldi telepe, ez a szaporán magyarázó, ugyancsak köpenyes férfi az üzem mérnöke, kalauzom, tőle tudom meg, hogy a telep átlagosan napi kétszázharmincezer liter tejet dolgoz fel, szombaton háromszázezret. A nyers tej kannában, tankos tehernautón vagy jegelt tartályvagonban érkezik vidékről, termoszkocsikban a modernebbül fölszerelt gyűjtőállomásokról, Cecéről, Csornáról, Kaposvárról, Dombóvárról. E keréken járó kétezer-hétszáz literes, zárt, dupla falú hőpalcok ide gurulnak be az udvarra: a tejet hidegen kell szállítani, hogy meg ne romoljon, 8-9 Celsius alatt. Rőgtön mintát is vesznek belőle, laboratóriumban ellenőrzik fajsúlyát, zsírtartalmát, savfokát. Megvesztegethetetlen riporterként magam is fölmászom a vagonra, hogy megvizsgáljam minőségét, egy merőkanállal kóstolok bele, jó hús, puha, zsíros-vastag, tehénszagú.

A kocsikról szivattyú húzza le a tejet, a cső átszalad az udvaron, be az alagsori előtárolóba, karnyi sugárban ömlik a fehér ár a nagy, ötezer literes kádakba, tajtékosan, buborékosán habzik a színén. Itt is ellenőrzöm, egy

kölcsönkapott joghurtos pohárral merek belőle: ugyanolyan friss ízű, mint az imént, csupán kissé vasas a csőtől és pezsgőbb. Kétszer is kérek, emlékezvén a régi plakátokra, melyek szerint a tej élet, erő, egészség, míg az alkohol öl, butít és nyomorba dönt. Bár e tekintetben én néhai Rátkai Mártonnal tartok, aki a Nemzeti büféjében atyai szeretettel s egy munkás élet summájaként testálta rám a leghatékonyabb frissítő ital receptjét: egy pohár hideg paszttörtej, bele fél deci konyak. De így, kádból merve se rossz, csak kissé szokatlan.

Az előtárolóból az épület legmagasabb pontjára, a pasztörizálóba nyomják fel a tejet, ez az üzem szíve. Tízfokos hőmérsékleten érkezik föl, itt a szivattyú áthajtja egy bordásfalszerű csőkiágyn, melyen kívül lecsurog az üstből visszatérő, már megforrósított tej. Tehát hőcsere zajlik le. A paszttörgepből kijövő tej lehűlve átadja melegét a beáramlóknak, előmelegíti, ez aztán a gőz fűtötte üstben nyolcvan-kilencven fokosra hevül. Utána gyorsan lehűtik huszonhárom fokig: ami baktérium esetleg túlélte az üst forróságát, e hirtelen hőmérsékletváltozás azt is elpusztítja, mármint a patogén, az emberre is ártalmas kártevőket, például a gümöbacilust. A spórák és tejbontók azonban, melyek a cukrot savvá alakítják át, tökéletesen sosem irthatók ki, éhesen, szaporodásra felajzva szállnak a levegőben, meghúzódva a csövekben, kannákban: e fáradhatatlan rombolók savanyítják meg a tejet, hogy forraláskor összefut a lábában. Ez ellen szokták meleg időben szódabikarbónázni, s ettől volt nyáron a pesti tejnek olyan undok, kesernyés, lepedékes íze. Az itteniek megesküsznek rá, hogy mindez a múlté: a háború utáni lezúllott begyűjtési állapotok, a rossz közlekedés és a sok manipulálás miatt volt rá szükség, de most már az istállótól kezdve ellenőrzik a tej savtartalmát, gondosabban, tisztábban kezelik, szakszerűen hűtik, és tavaly május óta büntetendő cselekménynek minősül a szódázás... Helyeslésem jeléül itt is megízlelem a bordán lecsurgó paszttörizált tejet, langyosan olvad szét a számban, józan, steril, bölcsőde illatú. A szeparátor tartályába is belekotrok, ujjamról nyalom le a sűrű tejszínt; a sokfelől vett sokféle kóstoló összekeveredik, kotyog a gyomromban: már egy kis spiccem van.

Innen a mélyhűtőbe folyik át a tej, a bordákban jéghideg sólé kering, ezeken szalad le, habosán gyűlik a vályúba. Kissé már kóválygok ugyan, de mint a macskát, lebírhatalan reflex űz, hogy ebbe is beletorkoskodjam: ez már csaknem olyan, mint az üzletben árusított palacktej, hűvös, telt, kemény, havas-tömör... Valami titok lehet a tejben, hogy ennyire más hidegen és melegen, valami vegyileg kimutathatatlan erő, mely minden földi italtól megkülönbözteti: a tej él. És az sem igaz, hogy jámbor nedű, számomra izgatóbb minden szeszeknél, fejembe száll, elbódít, mérgez: itt is úgy kavar, döntöget, himbál, mintha már nem is a betonpadlón, de magán a

mesebeli hullámozó tejfolyón járnék... Ám azért menjünk csak tovább, kövessük most már végig, amerre kanyarog, le az alagsori nagytároló tankjaiba, onnan ismét csövön a rakodó rámpára, a lefejtéshez. Ezrivel várakoznak itt a vízzel-gőzzel kimosott huszonöt literes szabványkannák, pisztolyrendszerrel töltik meg őket, ahogy a benzinkútnál a tartályokat, csörömpölés, hórukozás, és tej mindenütt, spriccelve-szítálva a levegőben, lecsurogva az oszlopokon, kibugyogva a kannákból, szennyes-tocsogva a talpunk alatt.

Arrébb, az üvegtetőben transzportőrön siklanak a palackok a mosógépbe, előöblítés, forró vizes öblítés, szódás öblítés, utóöblítés, már masíroznak is kifelé, egy celluloid arcvédős nő emeli ki a csorba vagy még egyszer mosandó darabokat, majd töltőgépbe futnak föl. Ez egy korong, fent tartállyal, kis emelőkön csurog az üvegekbe a tej, literenként adagolva: mire körbejárt, a palack meg is telik, habosan, ki-kipezsegve, akár a sör. Akkor a lemezeldőhöz kocog, itt nyomják szájára azt a kis kerek papír zárólapot a szavatossági nappal. Hatvanezer üveg megy ki naponta, ez a háromhatvanas tej, melyet közönségesen pasztörtejnek neveznek, nem szabatosan, mert a háromforintos kannatej is pasztörizálva van, a palackozott csak annyival különb, hogy jobb termő vidékről való, s az üveg higiénikusabban kezelhető. Minden műveletet gép végez: siklanak, suhannak a fehér palackok keresztül-kasul a termen, összevissza kígyózva, túllruhás balerinák – megrögzött kéjenként itt is kiemelek egyet, hogy mohón magamévá tegyem, egyre szertelenebbül merülve a tivornyázásba.

Szédelgek, mikor egy óra után újra a szabadba érünk, s megcsap a hűs, éji levegő; a rámpa körül már gyülekeznek a teherautók, ezek viszik szét a kannákat a városba, a hajnal e berregő-csörömpölő heroldjai. Még a laboratóriumba is beinvitálnak, itt végzik a különféle vizsgálatokat az egyes üzemi fázisokból szinte óránként beérkező tejmintákon, kedvemért egy savfokmérést is bemutatnak: valami sárgás folyadékot öntenek a tejbe, s attól hirtelen szép málnaszínűvé válik. Ezt kérésemre többször megismétlik, noha semmit sem értek belőle, különben is kába vagyok: tej, tej mindenütt, a szekrényben, mérlegen, asztalon, górcsővekben, ampullákban, fiolákban. Még egyszer megítatnak, mint minden kedves vendéget, ez a Szent János: fél liter kakaó, egy jó pohár habtejszínnel fölerősítve – így éjjel fél kettő tájban felér egy főbelövással. Delíriumban tántorgok kifelé; a rakodó rámpánál már teljes a forgalom, farral odaállva egészen körülveszik a teherautók, hogy majd szétfussanak és betejezzék a várost. A Bartók Béla úton is hosszú sorban, motort túrátzatva várakoznak, még a töltésnél is állnak, magyarázza lankadatlan kísérem, még az Ulászló utcánál is.

– Az nem Ulászló – javítom ki akadozó nyelvvel. – Az Ulaci utca, Ulaci...

A töltésen valami hosszú fehér rohan zajtalan, a Dunában is tej hömpölyög, kakaó csepereg az égből, és a Feneketlen tó fenéig tejfel.

Rövid éjszakák

Június 21-én tizenkilenc óra negyvenöt perckor nyugszik le a nap, 22-én három óra negyvenhat perckor kel, ez a napforduló, az esztendő legrövidebb éje. Nem is sötétedik be igazán, az ég opálos, derengő, mintha egy-két hétre lehúzódnék hozzánk a sarkkör: ezek a budapesti fehér éjszakák. Az idén ráadásul éppen holdtölte is van, éjfélkor írni-olvasni lehet a szabadban. A Citadella felett már jóval a hivatalos napkelte előtt, fél háromkor, gyanús szürkeség keveredik a sugaras kékbe: az ilyen kurta-furcsa éjjelek nem az én időm, nem az éjszaka barátaié. Az ember nyugtalan, egyre vár valamit, hiányzik a beidegzett mindennapos kozmikus rövidzárlat: rendre világosban és a hajnal első pislantásával szinkron fölzengő madárzsibolásban alszom el, minden alkalommal megfogadva, hogy ez így nem megy tovább... A népszokás a Szent Iván-éji, állítólag pogány eredetű vígságokkal köszönti az esztendő e csillagfordulóját; máglyát gyújtanak, tüzet ugranak, kereket gurítanak, jövendölnek a szerelmeseknek; Shakespeare is ilyen nyári mókának írta a Szentivánéji álmot. De aki derekán a sokasodó évgyűrűkkel megtanulta, hogy már júniusban is az ősztől féljen, elborul, hisz a nyárnak ez a kalendáriumi kezdete valójában a tél első avizója: ettől fogva már rövidülnek a napok.

A Duna fölött, a pesti égaján fél kettőkor még csupán halványpiszkos sejtelem a hajnal, mely csak a jókor ébredőnek mutatja friss-tiszta színeit: a virrasztónak álmos, kásás, nikotinszerű. A Petőfi-híd alatti elhagyott rakparton egy nyurga, cigarettázó férfi nézi a vizet, közelebb lépve látom, hogy szmokingban van.

- Szintén zenész? – szólítom meg.
- Szintén.
- Öngyilkosság?
- Fenét. Álmatlanság.
- Ez rokon lélek, érdemes kikérdezni.
- Mióta nem tud?
- Érettségi. Akkor csináltam egy durchmarsot, azóta.
- Belloid? Hibernál?
- Á.
- Lokál?
- Szakmabeli vagyok: nem érdekes.
- És mire vár itt?
- Amíg a sirályok rákezdik. Fölveszem magnóra.
- Minek?
- Gyűjtöm. Van már rigóm, pacsirtám, fülemülém.

Valóban, most látom meg, ott sötétlik lábánál a doboz. Elbúcsúzva a türelmes hangvadásztól, befelé vágok a folyóparti lapályra: itt volt még gyerekkoromban is a Lágymányosi tó, melyről az egész városrészt elnevezték. Fürödni, csónakázni jártunk ide, a víz közepén nádas sziget: klasszikus bújócskahely, s első szerelmi próbálkozásaim színtere. A tavat azóta feltöltötték, néhány éve még e térségre akarták építeni az új Nemzeti Színházat, de különféle tervek után végül is, úgy tudom, ez lesz az állandó kiállítási terület. Egyelőre szeméttelep; egy kalibából kikecmereg az éjjeliőr, felcsatolja műlábát, főhadnagy úrnak szólít. Ugyanis a rendőrség szokott itt razziázni: bujkáló bűnözőket, csavargókat keresnek – mióta a Gellérthegy barlangjait befalazták, ez a telep lett az alvilág éjjeli menedékhelye, az erjedő szemét télen is meleg, némelyek úgy beássák magukat, csupán fejük látszik ki.

Felvilágosítom az őrt, hogy nem vagyok detektív, erre mérnök úrnak titulál, s elindulunk, a gidres-gödrös terepen, melynek roppant méreteit a Budafoki út távoli fényei meg a vasúti töltés sejtetik. A tompa éji derengésben itt-ott egy fura árny, a rosta, a dózer, locsolókocsi: a hűs kora hajnali szellő lábunk előtt kergeti-felhőzi a port... Mint a magyarázatból értesülök, a szemétnak is különböző fajtái vannak. Legértékesebb a szerves szemét, a háztartások és a vendéglők, üzemi konyhák élelmiszer-hulladéka. Télen főleg hamut rakodnak le, gödrökbe gyűjtik, salakkal temetik be. Az ipari szemét az üzemek hordaléka, kísérőm szagról ismeri, hogy melyik honnan való, mutatja is a leszórás helyén: ez az áporodott sztaniolos, bakelites a Beloianiszból származik, ez az édes, émelyítő illatú a csokoládégyárból, az a fémes-olajos meg a Kismotorból. Guberálni most csak a Szerves-trágyagyűjtő embereinek szabad, ők válogatják ki a rongyot, papírt, rezet, alumíniumot, de találtak itt már nyakláncot, aranyórát, fényképezőgépet, még fontsterlinget is. A leszórt szemetet aztán a dózer egyengeti el, rá salakot öntenek, azt is elplanírozzák. Odább a régebbi feltöltés teteje már bozotos: egy vadnyúl ugrik elénk, pillanatra megvakul a zseblámpa fényében, aztán eliramodik.

Az őr jó gazdaként a szerves szeméthez is elbiceg velem: nagy prizmákba rakják, s beborítják iszappal, hogy ne fertőzze a levegőt. Néhány hónap alatt megérik, akkor átrostálják, és vidékre küldik trágyának – ami a rostán fönnyakad, a szemét szemete itt marad feltöltésnek. Az erjedés lomha, fülledt gőzei terjengnek, de a kupacok közt ezúttal nincs hálóvendég, akit megintertjüvolhatnak. Közben a sántikáló, kopasz éjjeliőr sűrű kérdezősködésemből mégis rájöhetett, mi járatban vagyok:

- Írónak tetszik lenni?
- Miért kérdi?
- Magam is lelkes híve vagyok az irodalomnak...
- Hogyhogy? Ilyesmivel is foglalkozik?

– Kérem, akit az irodalom nem érdekel, nem is nevezhető igazán haladó embernek.

– Hát mi volt azelőtt?

– Pincér, amíg a lábam megvolt. De a fronton megsérültem, ideggyulladást kaptam, amputálni kellett.

– És hol pincérkedett?

– Sokfelé, még Olaszországban, Párizsban is, az avenue de Clichy-n ...
Connaissez-vous la rue, monsieur?

– Mais oui, monsieur. És hol lakott?

– Montmartre, dans le dix-huitième. Hôtel de la Paix. Un petit hôtel naturellement.

– Nem ismerem, én a Quartier-ben laktam. Et vous n'avez pas la nostalgie de Paris?

– Quelquefois: qui pourrait oublier la France?... De itt is egész jól megvagyok, nem panaszkodom, on peut dire, je suis content, je n'ai pas à me plaindre.

Így csevegünk a szeméttelepen; az éjjeliőr még kikísér a sorompóig, ott veszek tőle búcsút:

– Je suis vraiment heureux d'avoir fait votre connaissance, monsieur.

– Au contraire, c'est moi qui ai l'honneur extraordinaire. Au revoir, monsieur.

Pest felett a tömör, tejes kék seszínűvé hígult, a hold most beteg sötétsárga, a túlsó parton elhúz a csepeli gyorsvasút. A Budafoki útra csapok ki, ballagok tovább a szűrt éji fényességben: a Goldberger messzire világító zöld ablakaival, örökös gordonkabrummogásával úgy hívogat, akár egy országúti csárda. Szemben a gáztartály órájáról megnyugvással olvasom le, hogy jelenleg huszonötezer köbméter gáz a készlet, dolgozik serényen az elektromos centrálé is, négy fekete kéményéből dől a korom, lefelé csapódik, mint a Káin füstje.

A széles, göröngyös Hengermalom úton a hajnal döbrent néptelensége, alszik az Indián telep, a földhöz lapuló, ósdi munkásházak e mállatag, külvárosi tanyabokra, szinte hallani egyenletes lélegzését, fölötte tejüvegbura az éjszaka. A vágányokon tolatás, átevickelek a kocsik közt, a meredek parton le a holtághoz. A malomtól két csúszda vezet a vízig, az egyik ma is használható, hosszú pályája elível a sínek felett, a másik romba dől, tornya szétlőtt bástya, hézagain átsüt az ég. A hold rám kacint, molett, kacér éjjeli hölgy, de kissé már fonnyad, túljutott szegény az élete delén; arcáról lecsurog a festék, liláskék lárva tekint rá vissza a Duna tükréből. Duplán látszik szemközt a keskeny földnyelv is, mely az öblöt választja el a főmedertől, csúcsán a kikötött bárka, duplán odaát Csepel sűrű gyárkéményei, a gaval-

lér folyó terven kívül megkettőzi a sziget iparát. Valami vörös siklik el: egy vontatóhajó lámpája, hullámai bevándorolnak a holtágba, visszaverődnek a partról, s a borzoló szellőben locsogva-interferálva töredeznek szét, egy ponty ugrik fel, táguló köreivel tovább bonyolítja az öböl örökrezgő hullám-rendszerét.

Hanem, úgy látszik, mégse vagyok egyedül, a töltés tetején valami mocorgás, puszogás; a csúszda eltakarja a hangforrást, de a hajnali némaságban egész jól hallatszik a gyors leánycsivogás:

– Te kedves, drága, egyetlen életem, tudod te, hogy te milyen szép vagy? De igazán, ne neved ki, én nem viccelek, te olyan szép vagy, és egyáltalán nem vagy kövér, le ne fogj nekem, az istenért, akkor már nem is tetszenél...

– Ezt mind elmondtad a Bélának is? – kérdi a basszus.

– Ugyan, hagyj már engem a Bélával, mit érdekel engem az a hülye Béla!

– Akkor miért voltál veled?

– Tudod jól, azért, mert te Szentendrén voltál, és vágytam rád, te édes, gyönyörű, úgy vágytam rád, majd beledöglöttem, és akkor jött a Béla, és én akkor is csak veled voltam teli...

– Szóval csak azért, mert én hiányoztam?

– Esküszöm neked, behunytam a szemem, és azt gondoltam, hogy te vagy az.

– És jó volt?

– Borzasztó volt, úgy utáltam, hisz olyan nincs több, mint te, ilyen kedves, aranyos, de igazán, hidd el, te olyan nagyon-nagyon szép vagy...

Aztán csönd van, langyos, puha csönd, majd jó sokára egy súlyos csobbanás, kraulozás, s tajtéksáv hasítja át az öblöt a földnyelvig: ez valami modern lágymányosi Héro és Leander história... A hold lassan elsápad, ahogy körülötte az ég fénnel telik, a Dunában is haloványul tükörképe; a víz most matt, zöldesszürke. A homályból egymás után olvadnak ki a jegenyék, a csepeli szabadkikötő ormótlan raktárépülete, a folyami jelzőtáblák. A holtág, mely az imént még a tájék legsötétebb foltja volt, villódzó fényforrássá derül, éles kontúrokban válik el a parttól; az összekötő vasúti híd felett már némi rőt is vegyül a füstszínűbe, a horizont alól előtörő sugárzás megfesti a felhők peremét. Hátam mögött a Hengermalom harminchat tömör betonoszlopát oldalba kapja a hajnal, körben a lámpasorok is ki-kihunynak, egyik a másik után. Az öbölből egy halászbárka cammog ki zajtalan a szabad vízre, ferdén mered ki hálórúdja – már reggel van: háromnegyed három.

Ez a holt ág, nekem ez volt gyerekkorom ősvize, s bár azóta jártam már tengeren, ha óceánokról olvasok, képzeletem csökönyösen ide szorítja be, e szűk, homokos partok közé; a távoli, nyüzsgő kikötők, Rio vagy Hongkong is mindig újra ez a tenyéryi öböl, ahol a téli pihenőn alig fér el néhány uszály;

körötte a kusza külvárosi táj, a fürdőházak, sínek, csúszdák, kémények: nekem ez az őshaza. De csak a kuszaság állandó, az egymással némán csatázó részletek pillanatról pillanatra más hadállásokba rendeződnek, nincs a vízben két egyforma hullám, nem tudjuk elfogni az időt, fürge madár, kirebben a kezünkből.

(*Körvadászat. Riportok, beszélgetések.* Szépirodalmi, Budapest, 1984.
[Karinthy Ferenc művei] 85–142. old.)